

Islamic Maaref University

Scientific Journal
ISLAMIC REVELUTION STUDIES

Vol. 21, Winter 2025, No. 79

**A Study of the Reasons for the Discursive Decline
of the Women, Life, Freedom Rebellion**

Nima Rezaei¹ \ Mohammad Babaei²

1. Assistant professor, the group: international relations,
Kharazmi University, Tehran, Iran (the responsible).

nima.r@khu.ac.ir

2. Assistant professor, the group: political sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran.

mohammadbabaei@Khu.ac.ir

Abstract Info	Abstract
Article Type: Research Article Received: 2024.01.23 Accepted: 2024.06.18	Following the death of a young girl on 6th of September 2022 in Tehran's Kasra Hospital, a discourse titled "Women, Life, Freedom" entered the "discursive field" of Iranian society and established a hostile (or otherness-creating) relationship with the political-social discourse of the Islamic Republic of Iran. The aim of the present study is to analyze the discourse of "Women, Life, Freedom", to examine its relationship with the three politico-social discourses of the "Islamic Republic of Iran", "Westerners" and "monarchists" in the discursive field of Iranian society, and finally to examine why the discourse of "Women, Life, Freedom" did not become hegemonic and declined, despite attracting parts of the young Iranian generation as its equivalent chain. In this regard, and in order to answer the main question of the study, the theory of discourse analysis of Laclau and Mouffe is chosen as a theoretical framework. This research seeks to answer the main question: "What are the reasons for the declination of the discourse of "women, life, freedom" and its not becoming a hegemony in Iranian society?" It presents its hypothesis and introduces 9 factors as the reasons in the field. The methodology of this research is based on the method of discourse analysis. This research is of a descriptive-analytical type.
Keywords	Political-Social Discourse of the Islamic Republic of Iran, Discursive Field, Adversarial Relationship, Discursive Action, Woman, Life, Freedom.
Cite this article:	Rezaei, Nima & Mohammad Babaei (2025). A Study of the Reasons for the Discursive Decline of the Women, Life, Freedom Rebellion. <i>Islamic Revelation Studies</i> . 21 (4). 105-136. DOI: ??
DOI:	??
Publisher:	Islamic Maaref University, Qom, Iran.

Introduction

On September 13, 2022, a young woman from a city in western Iran was arrested by the Morality Police (law enforcement- This Iranian police sub-unit no longer exists). According to footage released from the security cameras of the Morality Police, the girl lost consciousness in the main hall of the Morality Police headquarters and was transferred to Kasra Hospital in Tehran, where she passed away on September 16, 2022. Following her death, a series of incidents and unrest emerged in Iranian society, persisting for an extended period. The present study aims to examine why the discourse of "Woman, Life, Freedom" failed to achieve hegemony position and declined, despite its aesthetic appeal, based on Laclau and Mouffe's discourse analysis theory. Therefore, this study seeks to answer the main question: "What are the reasons for the failure to achieve hegemony position and the decline of the 'Woman, Life, Freedom' discourse in Iranian society, despite its aesthetic appeal?". The hypothesis of this research is the failure to achieve hegemony position and the decline of the 'Woman, Life, Freedom' discourse is due to nine factors.

Methodology

The theoretical framework of this study is Laclau and Mouffe's Discourse Theory. The research examines the articulation of the "Woman, Life, Freedom" discourse and adopts a descriptive-analytical approach. The required data were collected from library resources and web-based sources (websites, Twitter accounts, and Instagram pages).

Discussion

Using Laclau and Mouffe's discourse theory, a deep and discursive analysis of Iranian society's condition, particularly for the summer of 2022 and the formation of the "Woman, Life, Freedom" discourse, can be provided. Following the death of the young woman, a discourse titled "Woman, Life, Freedom" entered the "discursive field" of Iranian society and established an antagonistic relationship with the socio-political discourse of the Islamic Republic of Iran. Thus, it can be argued that between September 2022 and September 2023, Iran's discursive field in the political-social order consisted of four discourses:

1) The Islamic Republic of Iran; 2) Pro-Westerns; 3) Monarchists; 4) Woman, Life, Freedom.

The "Woman, Life, Freedom" discourse, which positioned the socio-political discourse of the Islamic Republic of Iran as its "other," featured a "nodal point (or master signifier)" and several "moments." This study examines the nodal point, moments, chain of equivalence, logic of difference, antagonism, inclusion/ exclusion, closure, dislocation, deconstruction, accessibility, and credibility of the "Woman, Life, Freedom" discourse using Laclau and Mouffe's discourse analysis method.

Conclusion

The failure to achieve hegemony position and the decline of the 'Woman, Life, Freedom' discourse" is attributed to nine factors:

a) **The weak metaphorical power of the 'Woman, Life, Freedom' discourse:** Despite the socio-political discourse of the Islamic Republic of Iran facing numerous socio-economic challenges (leading to dislocation), the "Woman, Life, Freedom" discourse

failed to offer a clear path out of these crises, present a coherent vision of the future, or position itself as the sole solution (due to excessive reliance on exclusive signifiers).

b) **The weak credibility of the 'Woman, Life, Freedom' discourse:** The 'Woman, Life, Freedom' discourse lost credibility due to its overt opposition to religion and indifference toward Iran's territorial integrity (two basic principles in Iranian society).

c) **The Failure of the 'Woman, Life, Freedom' Discourse to Transform from 'Myth' or 'Theory' into 'Social Imagination':** In other words, the 'Woman, Life, Freedom' discourse merely represents the demands of a specific group or class within society and has failed to encompass the sensibilities and demands of the majority of social groups.

d) **The lack of semantic 'Closure' in the sign of 'Woman, Life, Freedom' as the nodal point (or master signifier) of the 'Woman, Life, Freedom' discourse:** The selection of the sign of 'Woman, Life, Freedom' as the nodal point of the discourse—though possessing aesthetic qualities—failed to achieve semantic closure. Consequently, the socio-political discourse of the Islamic Republic of Iran was able to easily deconstruct it, induce dislocation, and impose its own intended meaning upon this sign. This was possible because, within the framework of the Islamic Republic, women actively and prominently participate across various spheres of society and hold diverse professional roles.

e) **The explicit promotion of violence and violent discursive practices by the 'Woman, Life, Freedom' discourse (such as running over officers with cars):** which caused the majority of people (or social subjects) to become concerned about their safety.

f) **The excessive exclusion of numerous social subjects from the 'Woman, Life, Freedom' discourse.**

g) **The employment of vulgar discursive practices and use of obscene language and sexualized symbols against opponents and even neutral/non-aligned subjects.**

h) **The emergence of divisions within the chain of equivalence (or spectrum of supporters, sympathizers, and advocates) of the 'Woman, Life, Freedom' discourse:** resulting from conflicts between the 'Pro-Westerns' and 'monarchist' discourses following the 'Vote for the Iran's exiled crown prince' campaign - given the shared and overlapping chain of equivalence among these three discourses.

i) **The absence of significant erosions from the chain of equivalence of the socio-political discourse of the Islamic Republic of Iran:** attributable to the minimal use of violence in confronting unrest (security forces were not permitted to carry or use firearms during protests, resulting in notably high casualties among security personnel during this period).

References

- Foucault, M. (2010). *The Archaeology of Knowledge & The Discourse on Language*. Translated from the French by A. M. Sheridan Smith. New York: Pantheon Books.
- Gee, J. P., & Handford, M. (2012). Introduction. In James Paul Gee & Michael Handford. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. London & New York: Routledge.
- Harpham, G. G. (2013). *Language Alone: The Critical Fetish of Modernity*. Second Edition. London & New York: Routledge.
- Howarth, D. (2015). Introduction: Discourse, hegemony and populism: Ernesto Laclau's political theory. In David Howarth. *Ernesto Laclau: Post - Marxism, populism and critique*. London & New York: Routledge.

- Howarth, D. (2000). **Discourse**. Buckingham & Philadelphia: Open University Press.
- Jørgensen, M. & Phillips, L. (2002). **Discourse Analysis as Theory and Method**. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.
- Laclau, E. (2007). Discourse. In Robert E. Goodin, Philip Pettit & Thomas Pogge. A Companion to Contemporary Political Philosophy. Volume II. Second Edition. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Laclau, E. (2006). Ideology and post - Marxism. **Journal of Political Ideologies**, 11 (2), 103 – 114.
- Laclau, E. (1990). **New Reflections of the Revolution of Our Time**. London: Verso.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). Hegemony and Socialist Strategy: **Towards a Radical Democratic Politics**. Second Edition. London & New York: Verso.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1987). Post - Marxism without Apologies. **New Left Review**, 1 (166), 79 – 106.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (2000). Paradigmatic Controversies, Contradictions and Emerging Confluences. In N. Denzin and Y. S. Lincoln (Eds.). **Handbook of Qualitative Research**. Second Edition. London: Sage Publication Inc.
- Macdonell, D. (1993). **Theories of Discourse: An Introduction**. Oxford & Cambridge: BlackWell.
- Mills, S. (2004). **Discourse**. Second Edition. London & New York: Routledge.
- Norrick, N. R. (2001). Discourse and Semantics. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi E. Hamilton. **The Handbook of Discourse Analysis**. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Schiffrin, D., Tannen, D., & Hamilton, H. E. (2001). Introduction. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi E. Hamilton. **The Handbook of Discourse Analysis**. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Smith, A. M. (2003). **Laclau And Mouffe: The radical democratic imaginary**. Second Edition. London & New York: Routledge.
- Torfing, J. (1999). **New Theories of Discourse: Laclau, Mouffe and Zizek**. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

أضواء علي أسباب تراجع الخطاب الاحتجاجي: المرأة، الحياة، الحرية

نينا رضايي^١ / محمد بابايي^٢

١. أستاذ مساعد في قسم العلاقات الدولية، جامعة خوارزمي، طهران، ايران (الكاتب المسؤول).

nima.r@khu.ac.ir

٢. أستاذ مساعد في قسم العلوم السياسية، جامعة خوارزمي، طهران، ايران.

mohammadbabaiei@Khu.ac.ir

ملخص البحث	معلومات المادة
بعد وفاة فتاة شابة في ١٦ سبتمبر ٢٠٢٢ في مستشفى كسري في طهران قد دخل خطاب «المرأة، الحياة، الحرية» في «ساحة الخطابات» في المجتمع الإيراني، كما واجهت الخطاب الاجتماعي السياسي للجمهورية الإسلامية الإيرانية بعلاقة عدائية (أو الاستبعادية). يهدف البحث نحو تحليل الخطاب «المرأة، الحياة، الحرية»، ثم دراسة علاقة هذا الخطاب مع الخطابات الثلاثة السياسية الاجتماعية «الجمهورية الإسلامية الإيرانية» و«التيار الغربي» و«الملكيين» في ساحة الخطابات في المجتمع الإيراني، وفي النهاية ندرس أسباب عدم هيمنة الخطاب «المرأة، الحياة، الحرية» وتراجع، رغم اجتذاب أجزاء من الجيل الشاب الإيراني كحلقة التكافؤ. ومن هذا الصدد، للإجابة عن سؤال البحث الرئيسي قد تم اختيار نظرية لاكلاو وموف لتحليل الخطاب كإطار نظري. يسعى البحث وراء الإجابة عن هذا السؤال الرئيسي: «ما هي أسباب عدم هيمنة الخطاب «المرأة، الحياة، الحرية» وتراجع في المجتمع الإيراني؟» فيقدم فرضيته وي طرح ٩ عوامل كأسباب عدم هيمنة الخطاب «المرأة، الحياة، الحرية» وتراجع في المجتمع الإيراني. يعتمد البحث على أسلوب تحليل الخطاب، ومن نوع الدراسات الوصفية التحليلية.	نوع المقال: بحث تاريخ الاستلام: ١٤٤٥/٠٧/١١ تاريخ القبول: ١٤٤٥/١٢/١١
الخطاب السياسي الاجتماعي للجمهورية الإسلامية الإيرانية، ساحة الخطابات، العلاقة العدائية، السلوك الخطابية، المرأة، الحياة، الحرية.	الألفاظ المفتاحية
رضايي، نينا و محمد بابايي (١٤٤٦). أضواء علي أسباب تراجع الخطاب الاحتجاجي: المرأة، الحياة، الحرية. مجلة دراسات الثورة الإسلامية. ٢١ (٤). ١٣٦-١٠٥. DOI: ??	الاقتباس:
??	رمز DOI:
جامعة المعارف الإسلامية، قم، ايران.	الناشر:

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نشریه علمی

مطالعات انقلاب اسلامی

سال ۲۱، زمستان ۱۴۰۳، شماره ۷۹

بررسی دلایل افول گفتمانی شورش زن، زندگی، آزادی

نیما رضایی^۱ / محمد بابایی^۲

۱. دانشیار گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
nima.r@khu.ac.ir

۲. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
mohammadbabaei@Khu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی (۱۳۶ - ۱۰۵)	به دنبال فوت دختری جوان در ۲۵ شهریور ۱۴۰۱ در بیمارستان کسرای تهران، گفتمانی با عنوان «زن، زندگی، آزادی» وارد «میدان گفتمانی» جامعه ایران گردید و با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران رابطه تخصصی (یا غیرت‌سازانه) برقرار کرد. هدف پژوهش حاضر تحلیل گفتمان «زن، زندگی، آزادی»، بررسی رابطه این گفتمان با سه گفتمان سیاسی - اجتماعی «جمهوری اسلامی ایران»، «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» در میدان گفتمانی جامعه ایران و نهایتاً بررسی چرایی هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی»، علی‌رغم جذب بخشی‌هایی از نسل جوان ایرانی به عنوان زنجیره هم‌ارزی خود است. در این راستا و به منظور پاسخ‌گویی به پرسش اصلی پژوهش، نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه به عنوان چارچوب نظری انتخاب می‌گردد. این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش اصلی که «دلایل هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در جامعه ایران چه می‌باشد؟» فرضیه خود را ارائه داده و ۹ عامل را به عنوان دلایل هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در جامعه ایران معرفی می‌نماید. متدولوژی این پژوهش مبتنی بر روش تحلیل گفتمان است. این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی می‌باشد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۳	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۹	
واژگان کلیدی	گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، میدان گفتمانی، رابطه تخصصی، کردار گفتمانی، زن، زندگی، آزادی.
استناد:	رضایی، نیما و محمد بابایی (۱۴۰۳). بررسی دلایل افول گفتمانی شورش زن، زندگی، آزادی. مطالعات / انقلاب اسلامی. ۲۱ (۴). ۱۰۵ - ۱۳۶. DOI: ??
کد DOI:	??
ناشر:	دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

طرح مسئله

به واسطه بهره‌گیری از نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه می‌توان تحلیلی عمیق و گفتمانی از وضعیت جامعه ایران، بالأخص در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ و شکل‌گیری گفتمان «زن، زندگی، آزادی» ارائه داد. نکته‌ای که پیش از ورود به بحث و به مثابه یک مدخل ورودی باید مورد توجه قرار داد، دلیل انتخاب نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه به عنوان چهارچوب نظری بحث حاضر می‌باشد. در این بخش، دلیل برتری نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه را از منظر «ماریان یورگنسن و لوئیس جی. فیلیپس» مورد بحث قرار می‌دهیم.

نظریه گفتمان ارنستو لاکلا و شنتال موفه «ناب‌ترین» نظریه پساساختارگرایانه^۱ است. این نظریه نقطه عزیمت خود را بر این باور پساساختارگرایانه قرار می‌دهد که گفتمان، جهان اجتماعی را در [قالب] معنا برمی‌سازد و با توجه به بی‌ثباتی بنیادین زبان، معنا هیچ‌گاه نمی‌تواند برای همیشه ثابت بماند. هیچ گفتمانی یک موجودیت بسته نیست،^۲ بلکه به واسطه تماس با گفتمان‌های دیگر دائماً دست‌خوش تغییر است. بنابراین منازعه گفتمانی^۳ یک کلمه کلیدی این نظریه است. گفتمان‌های مختلف - که هر یک شیوه خاصی برای گفت‌وگو پیرامون جهان اجتماعی و درک آن ارائه می‌دهند - در راستای دستیابی به [جایگاه و موقعیت] هژمونی، یعنی تثبیت معانی زبان به روش [مدنظر] خود،^۴ درگیر کشمکش دائمی با یکدیگر هستند. از این‌رو، هژمونی را می‌توان عجالتاً به عنوان تسلط یک چشم‌انداز خاص فهم نمود (Jørgensen & Phillips, 2002: 6 - 7).

۲۲ شهریور ۱۴۰۱ یک دختر جوان شهرستانی توسط مأموران گشت ارشاد دستگیر شد. مطابق فیلم منتشره از دوربین‌های مدار بسته پلیس امنیت اخلاقی، این دختر در سالن اصلی پلیس امنیت اخلاقی بیهوش شده و به بیمارستان کسرای تهران منتقل می‌شود و در مورخه ۲۵ شهریور ۱۴۰۱ در بیمارستان فوت می‌کند. به دنبال فوت آن مرحومه، سلسله حوادث و ناآرامی‌هایی در جامعه ایران پدیدار گردید که تا مدت‌های مدید ادامه یافت. دغدغه این پژوهش واکاوی علت یا علل فوت آن مرحومه، چرایی رادیکال شدن فضای جامعه و بروز خشونت و ناآرامی نسبتاً طولانی در فضای سیاسی - اجتماعی ایران، بررسی نقش عوامل و فاکتورهای خارجی در بروز و ادامه ناآرامی‌ها و مواردی از این دست نیست. هدف پژوهش حاضر بررسی چرایی هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی»، علی‌رغم جاذبه‌های زیبایی‌شناسانه آن بر اساس نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه می‌باشد.

1. 'purest' poststructuralist theory.

2. no discourse is a closed entity.

3. discursive struggle.

4. hegemony, that is, to fix the meanings of language in their own way.

نکته بدیهی و ملموس آن است که پس از فوت آن دختر جوان، گفتمانی با عنوان «زن، زندگی، آزادی» وارد «میدان گفتمانی» جامعه ایران گردید و با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران رابطه آنتاگونیستی (یا تخصصی یا غیریت‌سازانه) برقرار نمود. این گفتمان که دگر (یا غیرخودی) گفتمانی خود را گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران قرار داد، دارای یک «دال مرکزی» و چندین «وقته (یا لحظه)» می‌باشد.

گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز پس از ورود به «میدان گفتمانی» جامعه ایران، کشمکش خود با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران بر سر معنادگی به پدیده‌ها و وقایع را آغاز نمود. اولین نمود این کشمکش، بر سر معنابخشی به ناآرامی‌های پس از فوت یک دختر جوان رقم خورد. درحالی‌که گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران این ناآرامی‌ها را «اغتشاش» و حاصل طراحی سرویس‌های اطلاعاتی غربی معنادگی نمود، گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز این ناآرامی‌ها را «اعتراض» و نتیجه ناکارآمدی نظام جمهوری اسلامی معنادگی نمود. در مورد معنادگی به سایر پدیده‌ها نیز این کشمکش جریان داشت. به‌عنوان نمونه، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به‌عنوان بیان‌کننده (یا اداکننده)^۱ اصلی گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران در دیدار اقشار مختلف بانوان در تاریخ چهاردهم دی‌ماه ۱۴۰۱ عنوان نمودند:

یک مسئله که متأسفانه وقت نیست من در این زمینه صحبت کنم، خدمت جمهوری اسلامی به زنان است؛ این نباید فراموش بشود. ببینید، به نظرم هیچ کدام از شماها دوره پیش از انقلاب را ندیده‌اید؛ ما نصف عمرمان را تقریباً در دوره قبل از انقلاب گذراندیم. در دوره پیش از انقلاب، زنان فرزانه، فهمیده، دانشمند، تحصیل‌کرده، اهل تحقیق و صاحب پژوهش در زمینه‌های مختلف، انگشت‌شمار بودند؛ این‌همه استاد دانشگاه زن، این‌همه پزشک متخصص و فوق‌تخصص زن، این‌همه دانشمند محق در بخش‌های مختلف - اینکه می‌گویم بخش‌های مختلف واقعاً جاهایی است که خودم رفته‌ام، دیده‌ام، بازدید کرده‌ام - دانش‌های پیشرفته، فناوری‌های پیشرفته، زنان دانشمند، زنان فرهیخته آنجا مشغول کار هستند. این در پیش از انقلاب سابقه نداشت؛ این کاری است که انقلاب کرد. این‌همه دانشجوی دختر، که در بعضی از سال‌ها شما می‌بینید دانشجویهای دختر در آمارها بیشتر از دانشجویهای پسرند. [این] خیلی معنی دارد؛ این‌همه میل به تحصیل علم.

معظم‌له در این دیدار همچنین به نکات مهم دیگری نیز اشاره نمودند:

اصلاً نظام سرمایه‌داری غرب یک نظام مردسالار است؛ یعنی آن چیزی که آنها نسبت به اسلام می‌گویند و غلط می‌کنند و خلاف واقع می‌گویند، عیناً در مورد خودشان صادق است؛ چرا؟ ریشه این نگاه هم این است که در نظام سرمایه‌داری، سرمایه بالاتر از انسانیت است؛ و انسان‌ها در خدمت سرمایه قرار می‌گیرند. خب هر انسانی که بیشتر بتواند سرمایه‌آوری کند، سرمایه‌اندوزی کند، ارزشش بیشتر است. مرد گردن‌کلفت‌تر است، قوی‌تر است؛ [استخراج] معادن طلا و جواهرات و الماس و غیره در آفریقا و در آمریکا و آمریکای جنوبی و مانند اینها را مردها [انجام می‌دادند]؛ مدیریت‌های کلان اقتصادی و تجاری و مانند اینها را مردها انجام می‌دادند؛ بنابراین مرد اولویت دارد بر زن در نظام سرمایه‌داری؛ چون رجحان سرمایه بر انسان، در مورد مرد بیشتر صادق است. خب، حالا که بنا شد سرمایه جایگاه انسان‌ها را تعیین بکند، انسان‌ها دیگر یکسان نیستند، طبعاً مختلفند. بعد گفتیم بر طبق این نگاه سرمایه‌سالاری، جنس مرد طبعاً بالاتر از جنس زن است. لذا شما می‌بینید در نظام سرمایه‌داری دو جور از زن سوء استفاده می‌شود: یکی در مورد خود کار؛ این یکی از این نکات مهم است. حالا این خانمی که گفتند در غرب بودند، در این نکات، ایشان قاعدتاً خوب مطلعند، واردند؛ در کتاب‌ها و جاهایی هم که اطلاعات عمومی هست، می‌توانید پیدا کنید. همین الان در بسیاری از کشورهای غربی، مزد زن برای کار مشابه با مرد، کمتر از مرد است؛ یعنی همان کار مرد را به زن محول می‌کنند، مزد کمتری می‌دهند؛ چون ضعیف‌تر است، چون زورپذیرتر است؛ این [جور] است. این یک جور سوء استفاده است. یک علت اینکه در قرن نوزدهم و بعد، قرن بیستم - بیشتر قرن نوزدهم - مسئله آزادی زن مطرح شد، برای این بود که زن‌ها را از خانه بیرون بکشند، ببرند کارخانه، با مزد کمتر از آنها استفاده کنند.

اکنون پرسش کلیدی پژوهش شکل می‌گیرد. اگر در نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه، هژمونی به معنای «تثبیت معانی زبان به روش مدنظر خود» می‌باشد، چرا گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نتوانست به جایگاه هژمونی دست پیدا کند و معنای مدنظر خود از پدیده‌ها و وقایع را در میان سوژه‌ها تثبیت نماید؟ و اینکه چرا این گفتمان پس از مدتی در سپهر سیاسی ایران دچار افول شد و دال مرکزی و وقته‌های آن توسط گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران شالوده‌شکنی (یا ساختارشکنی) شد؟

بنابراین این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش اصلی که «دلایل هژمون نشدن و افول گفتمان "زن، زندگی، آزادی" در جامعه ایران علی‌رغم جاذبه‌های زیبایی‌شناسانه آن چه می‌باشد؟» این فرضیه را ارائه می‌دهد که «هژمون نشدن و افول گفتمان "زن، زندگی، آزادی" ناشی از نه عامل می‌باشد:

الف) «وجه و قدرت استعاری» بسیار ضعیف گفتمان «زن، زندگی، آزادی». به عبارت دیگر، اگرچه گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران با چالش‌های متعدد اقتصادی - اجتماعی دست به گریبان است که موجب «بی‌قراری» آن شده است، لکن گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز نتوانست راه برون‌شد از این چالش‌ها را ارائه دهد، موفق به ارائه تصویر روشنی از آینده به سوژه‌ها نگردید و نتوانست خود را به‌عنوان تنها راه‌حل موجود برای خروج از شرایط بحران معرفی نماید (به دلیل استفاده حداکثری از دال‌های سلبی)؛

ب) «اعتبار» پایین گفتمان «زن، زندگی، آزادی». به عبارت دیگر، این گفتمان به دلیل ضدیت آشکار با مذهب و بی‌تفاوتی نسبت به تمامیت ارضی ایران (به‌عنوان دو اصل بنیادین الهام‌بخش در جامعه ایران) اعتبار خود را از دست داد؛

ج) «اسطوره» یا «نظریه» گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نتوانست به «تصور اجتماعی» مبدل گردد. به عبارت دیگر، گفتمان «زن، زندگی، آزادی» تنها مطالبات یک گروه یا طبقه خاص از جامعه را نمایندگی می‌کند و نتوانست ذائقه و مطالبات اکثریت گروه‌های جامعه را پوشش دهد؛

د) انتخاب نشانه «زن، زندگی، آزادی» به‌عنوان دال مرکزی گفتمان که اگرچه دارای عناصر زیبایی‌شناختی است، لکن امکان «بست» معنایی این نشانه میسر نگردید و گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران نتوانست به‌راحتی آن را شالوده‌شکنی (ساختارشکنی) کرده و دچار «بی‌قراری» نماید و معنای مدنظر خود را به این نشانه ببخشد، زیرا در نظام جمهوری اسلامی ایران بسیاری از زنان در عرصه‌های مختلف اجتماع و در مشاغل مختلف حضور پررنگ دارند؛

ه) ترویج عریان خشونت و کردارهای گفتمانی خشونت‌آمیز توسط گفتمان «زن، زندگی، آزادی» (نظیر زیر گرفتن مأموران با ماشین) که موجب گردید عمده مردم (سوژه‌های اجتماعی) نگران امنیت خود شوند؛

و) برون‌گذاری افراطی بسیاری از سوژه‌های اجتماعی از گفتمان «زن، زندگی، آزادی»؛
ز) به‌کارگیری کردارهای گفتمانی مبتذل و استفاده از الفاظ رکیک و نمادهای جنسی علیه مخالفان و حتی سوژه‌های بی‌طرف و خنثی؛

ح) ایجاد اختلاف در زنجیره هم‌ارزی (یا طیف طرفداران، سمپات‌ها و هواداران) گفتمان «زن، زندگی، آزادی» ناشی از بروز اختلاف میان دو گفتمان «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» پس از کمپین «رأی به شاهزاده» با توجه به اشتراک و هم‌پوشانی زنجیره هم‌ارزی این سه گفتمان؛

ط) عدم ریزش جدی در زنجیره هم‌ارزی (یا طیف طرفداران، سمپات‌ها و هواداران) گفتمان سیاسی -

اجتماعی جمهوری اسلامی ایران به دلیل استفاده حداقلی از خشونت در مقابله با ناآرامی‌ها (نیروهای امنیتی اجازه حمل و استفاده از سلاح گرم در تجمعات را پیدا نکردند و میزان تلفات نیروهای امنیتی در این دوره بسیار بالا بود).

در این راستا تلاش می‌شود تا دال مرکزی، وقته‌ها (یا لحظه‌ها)، زنجیره هم‌ارزی، منطق تفاوت، آنتاگونیسم (یا غیریت‌سازی یا ضدیت)، درون‌گذاری و برون‌گذاری، بست (یا انسداد)، بی‌قراری (یا تزلزل)، ساختارشکنی، قابلیت دسترسی و قابلیت اعتبار هر دو گفتمان «زن، زندگی، آزادی» با استفاده از روش تحلیل گفتمان ارنستو لاکلا و شنتال موفه مورد بررسی قرار گیرد.

در بخش اول، چهارچوب نظری پژوهش یعنی نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه مورد بحث قرار می‌گیرد. در بخش دوم به گفتمان «زن، زندگی، آزادی» پرداخته می‌شود. در بخش سوم چرایی هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی»، علی‌رغم جاذبه‌های زیبایی‌شناسانه آن مورد تدقیق قرار می‌گیرد. متدولوژی این پژوهش مبتنی بر روش تحلیل گفتمان لاکلا و موفه است. این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی می‌باشد. داده‌های مورد نیاز این پژوهش از منابع کتابخانه‌ای و وب‌محور (تارنماها و اکانت‌های توئیتری و اینستاگرامی) گردآوری شده است.

الف) چهارچوب نظری: نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه

سارا میلز معتقد است که «اصطلاح "گفتمان" در رشته‌های گوناگون رایج شده است: نظریه انتقادی، جامعه‌شناسی، زبان‌شناسی، فلسفه، روان‌شناسی اجتماعی و بسیاری از حوزه‌های دیگر، به‌طوری‌که اغلب، [به‌صورت] تعریف‌نشده [به حال خود] رها می‌شود، گویی کاربرد آن واقعاً [جزئی از] اطلاعات عمومی^۱ است» (Mills, 2004: 1).

«جیمز پل جی و مایکل هندفورد» در مقدمه کتاب *راهنمای تحلیل گفتمان راتلج* عنوان می‌دارند که تحلیل گفتمان مطالعه زبان مورد استفاده است. تحلیل گفتمان مطالعه معانی است که به زبان می‌دهیم^۲ و [همچنین مطالعه] کنش‌هایی است که هنگام استفاده از زبان در زمینه‌های خاص انجام می‌دهیم.^۳ تحلیل گفتمان همچنین گاهی به‌عنوان مطالعه زبان بالاتر از سطح یک جمله،^۴ [و] مطالعه روش‌های ترکیب جملات در راستای ایجاد معنا، انسجام و انجام مقاصد،^۵ تعریف می‌شود (Gee & Handford, 2012: 1).

1. common knowledge.

2. study of the meanings we give language.

3. actions we carry out when we use language in specific contexts.

4. study of language above the level of a sentence.

5. to create meaning, coherence, and accomplish purposes.

«دبورا شیفرن، دبورا تانن و هایدی ای. همیلتون» در کتاب معروف *راهنمای تحلیل گفتمان* عنوان می‌دارند که مفهوم «گفتمان» دارای سه معنای مختلف می‌باشد: ۱. هر چیزی فراتر از جمله؛ ۲. کاربرد زبان؛ ۳. محدوده وسیع‌تری از کردارهای اجتماعی که شامل موارد غیرزبانی و غیراختصاصی زبان می‌باشد^۱ (Schiffrin, Tannen & Hamilton, 2001: 1).

«یورگنسن و فیلیپس» بر این باور هستند که رویکردهای تحلیل گفتمان نقطه عزیمت خود را این ادعای فلسفه زبانی ساختارگرا و پس‌اساختارگرا^۲ قرار می‌دهند که دسترسی ما به واقعیت همواره از طریق زبان صورت می‌پذیرد. به واسطه زبان، بازنمایی‌هایی از واقعیت^۳ خلق می‌کنیم که صرفاً بازتاب واقعیت از پیش موجود^۴ نیستند، بلکه به برساخت واقعیت [هم] کمک [و مساهمت] می‌کنند. این بدان معنا نیست که واقعیت، به خودی خود وجود ندارد. معانی و بازنمایی‌ها [اموری] واقعی هستند.^۵ اشیاء فیزیکی نیز وجود دارند، لکن صرفاً از طریق گفتمان معنا پیدا می‌کنند. به عنوان نمونه، سیل یک پدیده واقعی است که مستقل از اندیشه و گفتار مردم^۶ است؛ اما به محض اینکه مردم سعی می‌کنند به آن معنایی نسبت دهند، دیگر [پدیده سیل] خارج از گفتمان نیست. در چهار گفتمان مختلف، چهار معنای متفاوت به یک پدیده واحد [یعنی سیل] نسبت داده می‌شود. در گفتمان هواشناسی، سیل نتیجه باران شدید؛ در گفتمان محیط‌زیستی، سیل نتیجه پدیده ال‌نینو یا پیامد گازهای گل‌خانه‌ای؛ در گفتمان سیاسی، سیل نتیجه سوءمدیریت سیاسی و ناتوانی دولت در ساخت سیل‌بند؛ در گفتمان مذهبی، سیل نتیجه خشم خداوند از زندگی گناه‌آلود مردم^۷ معرفی می‌شود (Jørgensen & Phillips, 2002: 9 - 10).

پس از ذکر این توضیحات، اکنون تعاریف مختلف مفهوم «گفتمان» مورد تدقیق قرار می‌گیرند. «سارا میلز» معتقد است که میشل فوکو^۸ یکی از نظریه‌پردازانی می‌باشد که هنگام بحث از اصطلاح گفتمان اغلب مورد ارجاع قرار می‌گیرد (Mills, 2004: 9). «یورگنسن و فیلیپس» هم عنوان می‌دارند که «میشل فوکو» نقشی محوری در رشد [و تکامل] تحلیل گفتمان، هم به واسطه کار نظری و هم به واسطه مطالعات تجربی ایفا نموده است (Jørgensen & Phillips, 2002: 12). از این رو، در ابتدا تعریف گفتمان از منظر فوکو مورد بحث قرار می‌گیرد. فوکو در مورد اصطلاح

-
1. (1) anything beyond the sentence, (2) language use, and (3) a broader range of social practice that includes nonlinguistic and nonspecific instances of language.
 2. structuralist and poststructuralist linguistic philosophy.
 3. representations of reality.
 4. reflections of a pre - existing reality.
 5. meanings and representations are real.
 6. independently of people's thoughts and talk.
 7. God's anger over a people's sinful way of life.
 8. Michel Foucault.

«گفتمان» عنوان می‌دارد که ما گروهی از گزاره‌ها را تا آنجا که به یک صورت‌بندی گفتمانی تعلق دارند،^۱ گفتمان می‌نامیم. گفتمان یک وحدت بلاغی یا صورتی^۲ نیست که بی‌نهایت تکرارپذیر باشد و بتوان پیدایش یا کاربرد آن در تاریخ را نشان داد (و در صورت لزوم، تبیین نمود). گفتمان از تعداد محدودی گزاره تشکیل شده است که می‌توان برای آنها گروهی از شرایط وجود^۳ را تعریف نمود. گفتمان به این معنا یک شکل [یا صورت] مثالی و بی‌زمان^۴ نیست که دارای تاریخ باشد (Foucault, 2010: 117).

یکی از انتقاداتی که به نظریه فوکو در باب گفتمان وارد می‌شود، تمایز امور زبانی و فرازبانی می‌باشد. «دیوید هوارث» عنوان می‌دارد واضح است که در آثار فوکو - و در بسیاری از رویکردهای دیگر - گفتمان‌ها به‌طور کلی زیرمجموعه خاصی از کردارهای زبانی یا نمادین نظیر صحبت کردن، نوشتن، بازنمایی یا برقراری ارتباط^۵ هستند که می‌توانند و می‌باید از سایر فعالیت‌ها نظیر ضربه زدن یا اصابت کردن به یک جسم روی زمین و همچنین اشیاء و موجودات «واقعی» که چنین کنش‌ها و کردارهایی را ایجاد می‌نمایند، متمایز شود (Howarth, 2015: 4).

اما در نظریه تحلیل گفتمان «لاکلا و موفه»، مفهوم «گفتمان» عناصر زبانی و فرازبانی را شامل می‌گردد. لاکلا و موفه در مقاله «پسامارکسیسم بدون پوزش»^۶ که در مجله «چپ جدید» منتشر گردید، توصیف جالبی از مفهوم «گفتمان» ارائه می‌دهند: فرض کنید که من همراه با فرد دیگری درحال ساخت یک دیوار هستیم. در یک لحظه مشخص از همکاری می‌خواهم که آجری به من بدهد و سپس آن را به دیوار اضافه می‌کنم. اولین کنش - درخواست آجر - زبانی است.^۷ دومین [کنش] - اضافه کردن آجر به دیوار - فرازبانی است.^۸ آیا من واقعیت هر دو کنش را به‌واسطه تمایز قائل شدن میان آنها بر حسب تضاد امر زبانی / فرازبانی زایل ساخته‌ام؟ بدیهی است که پاسخ منفی می‌باشد؛ زیرا علی‌رغم تفاوت میان آنها، این دو کنش در چیزی مشترک هستند که امکان مقایسه آنها را فراهم می‌سازد؛ یعنی این واقعیت که هر دو بخشی از یک کنش کلی هستند که [همان] ساخت دیوار می‌باشد. پس چگونه می‌توانیم این کلیت^۹ را که درخواست آجر و جای‌گذاری آن [در دیوار می‌باشد و] هر دو در لحظه‌ای متفاوت [رخ می‌دهند] را

1. a group of statements in so far as they belong to the same discursive formation.

2. a rhetorical or formal unity.

3. a group of conditions of existence.

4. an ideal, timeless form.

5. a particular subset of linguistic or symbolic practices, such as speaking, writing, representing or communicating.

6. Post - Marxism without Apologies.

7. the first act - asking for the brick - is linguistic.

8. the second - adding the brick to the wall - is extralinguistic.

9. Totality.

توصیف کنیم؟ بدیهی است که اگر این کلیت هم شامل عناصر زبانی و هم فرازبانی باشد، خود [این کلیت] نمی‌تواند صرفاً زبانی یا فرازبانی باشد و [کلیت مورد اشاره] باید مقدم بر این تمایز باشد.^۱ این کلیت که در درون خود شامل امر زبانی و فرازبانی می‌باشد، همان چیزی است که ما به آن گفتمان می‌گوییم (Laclau & Mouffe, 1987: 82).

لازم به ذکر است که نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه به‌عنوان چهارچوب نظری پژوهش حاضر، استحکام و قوت نظری مناسبی در باب تحلیل پدیده‌ها و وقایع سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ... دارد. «جفری گالت هارفام» معتقد است که اهمیت زبان در [اثر] هژمونی و استراتژی سوسیالیستی لاکلا و موفه به‌واسطه این واقعیت مضاعف می‌گردد که بخش عمده استحکام نظری آنها مرهون جایگزینی اصطلاحات [مدنظر آنها به‌جای اصطلاحات مارکسیستی] می‌باشد. درحالی که مارکسیسم سنتی از مبارزه طبقاتی^۲ صحبت می‌کند، لاکلا و موفه [مفهوم] غیریت‌سازی [یا ضدیت]^۳ را جایگزین آن می‌کنند. با تبعیت از [اندیشه‌های] گرامشی، [لاکلا و موفه] به‌جای [مفهوم مارکسیستی] طبقات سیاسی،^۴ [مفهوم] اراده‌های جمعی^۵ را [در نظریه خود] وارد نمودند. [لاکلا و موفه] به‌جای کردار از گفتمان^۶؛ به‌جای کمونیسم از دموکراسی^۷؛ به‌جای هویت از موقعیت^۸؛ به‌جای جامعه از گفتمان^۹؛ به‌جای امر ایجابی (یا مثبت) از امر سلبی (یا منفی)^{۱۰} و مهم‌تر از همه، به‌جای سیاست از مفصل‌بندی^{۱۱} [استفاده می‌کنند] (Harpham, 2013: 121).

«دیوید هوارث» بر این باور است که به‌طور کلی، تلاش [نظری] «لاکلا» را می‌توان شامل سه مرحله اساسی دانست: [۱] تلاش اولیه در راستای ایجاد یک نظریه مارکسیستی در باب ایدئولوژی و سیاست، که از آثار آنتونیو گرامشی و لوئیس آلتوسر^{۱۲} بهره گرفته و آنها را گسترش می‌دهد. [۲] توسعه یک نظریه پسامارکسیستی در باب هژمونی^{۱۳} که با فلسفه پساختارگرایانه درآمیخته است. از این‌رو، قاطعانه جبرگرایی و ذات‌گرایی رسوب کرده در پارادایم مارکسیستی^{۱۴} را می‌شکند. [۳] توسعه مضاعف

-
1. it has to be prior to this distinction.
 2. class struggle.
 3. Antagonism.
 4. political classes.
 5. collective wills.
 6. for practice, discourse.
 7. for communism, democracy.
 8. for identity, position.
 9. for society, discourse.
 10. for positivity, negativity.
 11. for politics, articulation.
 12. Antonio Gramsci and Louis Althusser.
 13. a post - Marxist theory of hegemony.
 14. residual determinism and essentialism of the Marxist paradigm.

این رویکرد پسامارکسیستی از طریق تعامل عمیق‌تر با فلسفه ساختارشکنانه ژاک دریدا و تفسیر ژاک لاکان از روان‌کاوی فرویدی.^۱ اثر «لاکلا» برای توصیف و تبیین پیدایش و زوال ایدئولوژی‌های سیاسی و صورت‌بندی‌های اجتماعی^۲ که [ایدئولوژی‌های سیاسی] در درون آنها ساخته می‌شوند و نیز قوام [یا تکوین] سوژه‌های اجتماعی^۳ ضروری است (Howarth, 2015: 1).

در این بخش لازم است که تعامل نظریه‌های مختلف در باب گفتمان (از جمله نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه) با پساساختارگرایی را مورد بحث قرار دهیم. «یورگنسن و فیلیپس» معتقدند که همه رویکردهای تحلیل گفتمان به صراحت از پساساختارگرایی تبعیت نمی‌کنند، لکن همه آنها با نکات ذیل موافق هستند:

۱. زبان انعکاس [دهنده] واقعیت از پیش موجود نیست.
 ۲. زبان در [قالب] الگوها یا گفتمان‌ها ساختار پیدا کرده است - برخلاف [آن‌چه که] ساختارگرایی سوسوری [ترویج می‌کند] صرفاً یک نظام معنایی عام^۴ وجود ندارد، بلکه مجموعه‌ای از نظام‌ها یا گفتمان‌ها وجود دارد که بر اساس آنها معانی از یک گفتمان به گفتمان دیگر تغییر می‌کنند.
 ۳. این الگوهای گفتمانی از طریق کردارها [یا رویه‌های] گفتمانی^۵ حفظ و دگرگون می‌شوند.
 ۴. [موضوع] حفظ و دگرگونی الگوها باید از طریق تحلیل زمینه‌های خاصی که زبان در آنها عمل می‌کند، بررسی شود (Jørgensen & Phillips, 2002: 12).
- «لاکلا» در مدخل «گفتمان» (فصل ۲۷) در دایره‌المعارف *فلسفه سیاسی معاصر* درباره نسبت نظریه خود با پساساختارگرایی عنوان می‌دارد که دو جنبه از سنت پساساختارگرایی در فرمول‌بندی یک رویکرد به قدرت سیاسی با محوریت مقوله هژمونی مهم بوده است. اولین مورد، مفهوم «گفتمان» به‌عنوان یک کلیت معنادار است که از تمایز [امور] زبانی و فرازبانی فراتر می‌رود.^۶ امکان‌ناپذیری [وجود] یک کلیت بسته،^۷ ارتباط میان دال و مدلول را گسسته می‌کند. در این معنا، با گسترش «دال‌های شناور»^۸ در جامعه مواجه هستیم و رقابت سیاسی را می‌توان به‌عنوان تلاش‌های نیروهای سیاسی رقیب در راستای

1. Jacques Derrida's deconstructionist philosophy and Jacques Lacan's interpretation of Freudian psychoanalysis.
 2. social formations.
 3. constitution of social subjects.
 4. general system of meaning.
 5. discursive practices.
 6. notion of 'discourse' as a meaningful totality which transcends the distinction between the linguistic and the extra – linguistic.
 7. impossibility of a closed totality.
 8. floating signifiers.

تثبیت بخشی از آن دال‌ها در ترکیب‌بندی‌های دلالتی خاص^۱ در نظر گرفت. به عنوان نمونه، کشمکش‌های گفتمانی حول شیوه‌های تثبیت معنای یک دال^۲ نظیر «دموکراسی» به منظور تبیین معناشناسی سیاسی جهان سیاسی معاصر ما نقش محوری دارد. این تثبیت جزئی رابطه بین دال و مدلول همان چیزی است که «هژمونی» نامیده می‌شود (Laclau, 2007: 545).

از منظر «لاکالا»، جنبه دومی که در آن پسا ساختارگرایی به نظریه هژمونی مساهمت [یا کمک] می‌کند، با جنبه اول ارتباط نزدیک دارد. ساختارشکنی [یا واسازی]^۳ نشان می‌دهد که اتصالات مختلف ممکن بین عناصر ساختار، تصمیم‌ناپذیر^۴ هستند. با این حال، از آنجا که یک ترکیب‌بندی به جای دیگر ترکیب‌بندی‌های ممکن به فعلیت رسیده است، در نتیجه: ۱. ترکیب‌بندی واقعی موجود، اساساً اقتضامند^۵ است؛ ۲. نمی‌توان آن را به واسطه خود ساختار تبیین نمود، بلکه باید توسط نیرویی تبیین شود که تا حدی خارج از ساختار باشد. این نقش یک نیروی هژمونیک است. «هژمونی» یک نظریه [در باب] تصمیماتی است که در یک حوزه تصمیم‌ناپذیر گرفته می‌شود (Laclau, 2007: 545 - 546).

در بخش پایانی چهارچوب نظری، به تعریف «گفتمان» از منظر «لاکالا و موفه» پرداخته می‌شود. در ابتدا به سه تعریف گفتمان که توسط محققان دیگر ارائه شده‌اند و به تعریف ارائه شده از مفهوم گفتمان توسط «لاکالا و موفه» نزدیک هستند، پرداخته می‌شود. «دایان مک‌دانل» خاطرنشان می‌سازد که گفتمان یک امر اجتماعی است^۶ (Macdonell, 1993: 1). «سارا میلز» معتقد است که گفتمان‌ها هم فهم ما از واقعیت و هم تصور ما از هویت ما^۷ را شکل می‌دهند (Mills, 2004: 1). «یعقوب تورفین» مفهوم «گفتمان» را این گونه تعریف می‌کند:

گفتمان مجموعه‌ای متمایز از زنجیره‌های دلالتی است که در آن معنا دائماً مورد مذاکره مجدد قرار می‌گیرد^۸ (Torfing, 1999: 85).

در این راستا، «ارنستو لاکالا» در مقاله «ایدئولوژی و پسامارکسیسم» عنوان می‌دارد که گفتمان محدود به گفتار و نوشتار^۹ نیست، بلکه همه نظام‌های دلالت^{۱۰} را در بر می‌گیرد. در چنین معنایی

1. particular signifying configurations.

2. discursive struggles about the ways of fixing the meaning of a signifier.

3. Deconstruction.

4. Undecidable.

5. Contingent.

6. discourse is socia.

7. both our sense of reality and our notion of our own identity.

8. A discourse is a differential ensemble of signifying sequences in which meaning is constantly renegotiated.

9. speech and writing.

10. all systems of signification.

[گفتمان] با زندگی اجتماعی هم‌مرز است^۱ (Laclau, 2006: 106). ارنستو لاکلا و شنتال موفه در مورد «گفتمان» عنوان می‌دارند:

ما هر کرداری^۲ را که میان عناصر^۳ رابطه‌ای برقرار می‌کند، به‌گونه‌ای که هویت آن عناصر در نتیجه این کردار مفصل‌بندی تغییر یابد، مفصل‌بندی^۴ می‌نامیم. کلیت ساختاریافته حاصل از کردار مفصل‌بندی^۵ را گفتمان می‌نامیم (Laclau & Mouffe, 2001: 105).

مطالب این بخش را با ذکر دیدگاه «یورگنسن و فیلیپس» در مورد نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه جمع‌بندی می‌نماییم: ایده اصلی نظریه گفتمان [لاکلا و موفه] این است که پدیده‌های اجتماعی هرگز کامل یا تمام‌شده^۶ نیستند. معنا در نهایت هیچ‌گاه نمی‌تواند تثبیت شود و این [موضوع] راه را برای کشمکش‌های اجتماعی دائمی حول تعاریف جامعه و هویت باز می‌گذارد و تأثیرات اجتماعی به‌همراه دارد. وظیفه تحلیلگر گفتمان، ترسیم مسیر این کشمکش‌ها حول تثبیت معنا در همه سطوح امر اجتماعی است (Jørgensen & Phillips, 2002: 24).

در جمع‌بندی این بخش باید به این نکته اشاره نمود که نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه یک نظریه پرمایه و قدرتمند در تحلیل پدیده‌ها و وقایع سیاسی و اجتماعی می‌باشد و می‌تواند از عهده تحلیل و بررسی طیف وسیعی از پدیده‌ها و وقایع سیاسی و اجتماعی برآید و بدون ارائه یک قضاوت ارزشی و هنجاری، تخصص میان گفتمان‌ها و نگرش‌های مختلف را به تصویر کشد. علت انتخاب این نظریه پرمایه به‌عنوان چهارچوب نظری پژوهش حاضر آن است که بتواند تحلیلی جامع و فراگیر و صدالبته منصفانه و دقیق از وقایع پس از مرگ یک دختر جوان ارائه داده و گفتمان «زن، زندگی، آزادی» را تحلیل نماید.

البته نباید از نظر دور داشت که نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه مبتنی بر نسبی‌گرایی بنیان نهاده شده است. «نسبی‌گرایی» بدین معنا است که «واقعیت، امری ذهنی است و از فردی به فرد دیگر متفاوت می‌باشد» (Lincoln & Guba, 2000: 168) نشئت‌گرفته از نسبی‌گرایی مستتر در نظریه، در این نظریه صحبتی در مورد ارزش‌ها و هنجارها مطرح نمی‌شود. از این‌رو، در این نظریه تفاوتی بین گفتمان حضرت سیدالشهدا، حسین بن علی^{علیه السلام} و یزید بن معاویه در واقعه کربلا در سال ۶۱ هجری وجود ندارد و هدف

1. coterminous with social life.

2. Practice.

3. Elements.

4. Articulation.

5. structured totality resulting from the articulatory practice.

6. finished or total.

اصلی این نظریه صرفاً تحلیل هر دو گفتمان و نحوه مفصل‌بندی آنها می‌باشد و صحبتی در مورد صدق یا کذب این گفتمان‌ها مطرح نمی‌شود. از آنجا که در بعد معرفت‌شناختی، اسلام (و بالأخص متفکران و فیلسوفان شیعی) قائل به «رئالیسم» هستند، یعنی معتقدند که بشر می‌تواند به «شناخت» نائل آید، بنابراین می‌توان این گزاره را مبنا قرار داد که معرفت‌شناسی اسلام با نسبی‌گرایی به‌عنوان مبنا و شالوده نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه، کاملاً در تضاد و تعارض است.

ب) مفصل‌بندی گفتمان «زن، زندگی، آزادی»

با توجه به محدودیت‌های حجمی مقالات علمی - پژوهشی، در این بخش عناصر اصلی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» مورد مذاقه قرار می‌گیرد. گفتمان «زن، زندگی، آزادی» با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران رابطه غیریت‌سازانه [یا مبتنی بر تخصم] برقرار نمود. لاکلا و موفه در مورد «غیریت‌سازی [یا تخصم یا ضدیت]»^۱ عنوان می‌دارند که «دیدگاه ما این است که آنتاگونیسم‌ها [یا غیریت‌سازی‌ها] روابط عینی نیستند، بلکه روابطی هستند که مرزهای تمامی عینیت‌ها را آشکار می‌کنند.^۲ جامعه حول این مرزها شکل می‌گیرد و آنها «مرزهایی غیریت‌سازانه [یا تخصمی]»^۳ هستند» (Laclau & Mouffe, 2001: xiii - xiv). نقطه شروع نظریه گفتمان این است که هیچ گفتمانی نمی‌تواند به‌صورت کامل مستقر [و برقرار] شود،^۴ [هر گفتمانی] همواره [درحال] منازعه [و کشمکش] با سایر گفتمان‌هایی است که واقعیت را به‌گونه‌ای متفاوت تعریف می‌کنند و دستورالعمل‌های دیگری برای کنش اجتماعی تعیین می‌کنند. «آنتاگونیسم‌ها [یا غیریت‌سازی‌ها] اجتماعی» زمانی رخ می‌دهد که هویت‌های مختلف متقابلاً یکدیگر را برون‌گذاری [یا طرد]^۵ نمایند. «غیریت‌سازی» در جایی یافت می‌شود که گفتمان‌ها با یکدیگر تصادم کنند^۶ (Jørgensen & Phillips, 2002: 47 - 48).

بنابراین گفتمان «غرب‌گرایان»، گفتمان «سلطنت‌طلبان» (که هر دو دارای چندین خرده‌گفتمان مختلف می‌باشد) و گفتمان «زن، زندگی، آزادی» را می‌توان سه غیرخودی [یا دگر]^۷ گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران دانست. از این‌رو و بر اساس نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه می‌توان گفت که گفتمان‌های «جمهوری اسلامی ایران»، «غرب‌گرایان»، «سلطنت‌طلبان» و «زن، زندگی،

1. Antagonism.

2. antagonisms are not objective relations, but relations which reveal the limits of all objectivity.

3. antagonistic limits.

4. no discourse can be fully established.

5. Exclude.

6. where discourses collide.

7. Other.

آزادی» در یک «میدان گفتمانی»^۱ قرار دارند که در آن بر سر تثبیت معنا نوعی مبارزه و کشمکش وجود دارد. لازم به ذکر است که گفتمان‌های «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» با گفتمان تازه وارد یعنی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» رابطه غیریت‌سازانه برقرار نمودند و از آنجا که به این گفتمان به‌عنوان یک چالش متوجه موقعیت و منزلت هژمونیک گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران می‌نگریستند، موضع تأیید را در قبال آن اتخاذ نمودند.

لازم به ذکر است که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» دارای یک یا چند بیان‌کننده (یا اداکننده)^۲ مشخص نبود و عمدتاً در شبکه‌های ماهواره‌ای و شبکه‌های اجتماعی (اکانت‌های توئیتری و اینستاگرامی) و توسط جمعی از افراد مشهور (ورزشکاران، هنرمندان، اینفلوئنسرهای افراد تأثیرگذار،^۳ مجریان شبکه‌های خبری کانال‌های ماهواره‌ای و ...) در درون و خارج از کشور ترویج می‌شد. در این راستا مهم‌ترین «داده‌های متنی» که در تحلیل گفتمان «زن، زندگی، آزادی» مورد استفاده قرار می‌گیرند شامل داده‌های دیداری (اکانت‌های توئیتری و اینستاگرامی) و شنیداری (اخبار، گزارش‌ها و میزگردهای خبری ایران اینترنشنال، بی‌بی‌سی فارسی، صدای آمریکا) در بازه زمانی ۲۵ شهریور ۱۴۰۱ (زمان فوت آن دختر جوان) لغایت ۲۵ دی ۱۴۰۱ می‌باشد. لازم است که این نکته مجدداً مورد تأکید قرار گیرد که به‌دلیل محدودیت‌های حجمی مقالات علمی - پژوهشی امکان ذکر تمامی «داده‌های متنی» میسر نیست.

اکنون لازم است که دال مرکزی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» را مشخص نماییم. لاکلا و موفه در مورد «نقطه قانونی»^۴ یا همان «دال مرکزی»^۵ خاطرنشان می‌سازند که «هر گفتمانی به مثابه تلاش برای تسلط بر حوزه گفتمان‌گونگی،^۶ در راستای جلوگیری از جریان تفاوت‌ها^۷ و ساخت یک مرکز شکل می‌گیرد. ما نقاط گفتمانی ممتاز این تثبیت جزئی^۸ را نقطه قانونی [یا نقطه تلاقی] می‌نامیم» (Laclau & Mouffe, 2001: 112). به عبارت دیگر، «نقطه قانونی (یا نقطه تلاقی)» نشانه‌ای است که معنای آن به حالت انجماد درآمده و سایر نشانه‌ها حول آن انسجام می‌یابند و نظم می‌گیرند. اگر «دال مرکزی» را به مثابه عمود خیمه یا سنگ‌لق یک گفتمان در نظر بگیریم که با نبودن آن گفتمان فرومی‌ریزد، «دال مرکزی» یا به تعبیر لاکلا و موفه، «نقطه قانونی (یا نقطه تلاقی)» گفتمان «زن، زندگی، آزادی»، نشانه «زن، زندگی، آزادی» خواهد بود.

-
1. Discursive Field.
 2. Enunciator.
 3. Influencer.
 4. Nodal Point.
 5. Master – Signifier.
 6. field of discursivity.
 7. to arrest the flow of differences.
 8. privileged discursive points of this partial fixation.

پس از روشن شدن دال مرکزی، اکنون لازم است که وقته‌ها (یا دقایق) گفتمان «زن، زندگی، آزادی» مورد تدقیق قرار گیرند. لاکلا و موفه در مورد «وقته (یا دقیقه)» عنوان می‌دارند که «مواضع [مبتنی بر] تفاوت، تا آنجا که در یک گفتمان مفصل‌بندی^۱ شده باشند را وقته [یا لحظه]^۲ می‌نامیم. در مقابل، هر تفاوتی که به‌صورت گفتمانی مفصل‌بندی نشده باشد را عنصر^۳ می‌نامیم» (Laclau & Mouffe, 2001: 105). عناصر، نشانه‌هایی هستند که معنای آنها هنوز تثبیت نشده است؛ نشانه‌هایی که معانی بالقوه [و] متعددی دارند (یعنی چندمعنایی^۴ هستند). [هر] گفتمان می‌کوشد عناصر را از طریق تقلیل چندمعنایی آنها به معنایی کاملاً ثابت،^۵ تبدیل به وقته [یا لحظه] نماید (Jørgensen & Phillips, 2002: 27).

در شکل شماره یک مفصل‌بندی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» به تصویر کشیده شده است.

منبع: نگارندگان

ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که اگرچه گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران

1. Articulation.
2. Moment.
3. Element.
4. Polysemic.
5. by reducing their polysemy to a fully fixed meaning.

همچنان در جایگاه «هژمون» قرار دارد، لکن «زنجیره هم‌ارزی»^۱ گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران یا به تعبیر غیرگفتمانی طیف طرفداران، سمپات‌ها و هواداران این گفتمان تمامی آحاد جامعه را شامل نمی‌گردد و «منطق تفاوت»^۲ که مطابق آن بر تفاوت‌ها و اختلافات موجود در عرصه اجتماعی تأکید می‌شود و از طریق آن «زنجیره هم‌ارزی» موجود به هم می‌ریزد، در جامعه ایران پررنگ و برجسته است. لازم به ذکر است که از منظر لاکلا و موفه «هویت به‌صورت گفتمانی [و] از طریق زنجیره‌های هم‌ارزی بر ساخته می‌شود [و قوام می‌یابد] که در آن [یعنی در زنجیره‌های هم‌ارزی]، نشانه‌ها به‌صورت زنجیره‌هایی در تقابل با زنجیره‌های دیگر طبقه‌بندی و به هم مرتبط می‌شوند و بدین‌سان تعریف می‌کنند که سوژه چه چیزی هست و چه چیزی نیست» (Jørgensen & Phillips, 2002: 43). می‌توان گفت که «زنجیره هم‌ارزی» گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران شامل طبقات پایین جامعه که از نظر اقتصادی آسیب‌پذیر هستند؛ بخشی از روحانیت؛ ایثارگران و خانواده‌های ایثارگر (شهید و جانباز داده‌ها)؛ طبقات متوسط سنتی (البته نه به‌طور کامل) و جوانان مکتبی معتقد (دارای تحصیلات دانشگاهی یا فاقد آن) می‌باشد که درصد بالایی از جامعه ایران را در بر می‌گیرد و موجب شده تا گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، یک «گفتمان عینیت‌یافته» تلقی گردد. «زنجیره هم‌ارزی» گفتمان سیاسی - اجتماعی غرب‌گرایان نیز بخش‌هایی از جامعه ایران نظیر طبقات مرفه (البته نه به‌طور کامل)، طبقات متوسط جدید شهری (البته نه به‌طور کامل)، بخشی از اقلیت‌های قومی و مذهبی و بخشی از جوانان دارای تحصیلات آکادمیک (معتقد به دیدگاه‌های لیبرال) را شامل می‌گردد. دیگر گفتمان‌های موجود در سطح جامعه که با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران «ضدیت» دارند و با آن رابطه غیریت‌سازانه برقرار نموده‌اند، نظیر گفتمان سیاسی - اجتماعی سلطنت‌طلبان، نیز برای خود دارای «زنجیره هم‌ارزی» هستند که اگرچه قابل اعتنا نیستند، لکن متکثر بودن جامعه ایران را می‌رسانند.

لازم به ذکر است که «زنجیره هم‌ارزی» گفتمان «زن، زندگی، آزادی» عمدتاً جوانان و نوجوانان ناراضی جامعه که اصطلاحاً نسل Z نامیده می‌شوند (و حتی بخش‌هایی از نسل آلفا) را شامل می‌گردد. همچنین نباید از نظر دور داشت که زنجیره هم‌ارزی گفتمان‌های «زن، زندگی، آزادی»، «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» هم‌پوشانی‌های زیادی با یکدیگر داشتند. هدف اصلی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» به چالش کشیدن هژمونی گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران از طریق پررنگ نمودن «منطق تفاوت» در جامعه ایران بود تا نشان دهد جامعه ایران صرفاً عرصه بروز و نمود «زنجیره

1. Chain of Equivalence.

2. Logic of Difference.

هم‌ارزی» گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران نیست و دیدگاه‌ها و نگرش‌های کاملاً متفاوتی در جامعه وجود دارد. لازم به توضیح است که مطابق نگرش لاکلا و موفه، «منطق تفاوت» بر تفاوت‌ها و اختلافات موجود در عرصه اجتماع تأکید می‌کند و از طریق آن یک‌پارچگی و یکدستی جامعه زیر سؤال می‌رود. «منطق تفاوت» نشان می‌دهد که جامعه یکدست، یک‌نظر و یک‌رأی نیست.

ج) بررسی چرایی هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی»

در این بخش به بررسی دلایل هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در جامعه ایران با بهره‌گیری از ادبیات نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه پرداخته می‌شود.

۱. «وجه و قدرت استعاری» بسیار ضعیف گفتمان «زن، زندگی، آزادی»

پیش از توضیح موضوع، لازم است که با استفاده از نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه، چهار مفهوم نظریه (و نظریه‌پردازی)، اسطوره، تصور اجتماعی و وجه استعاری را به زبانی ساده توضیح داد. برا ساس نگرش لاکلا و موفه، گفتمان حاکم و هژمون همواره با چالش‌ها و بحران‌های اجتماعی مواجه است و امکان پاسخ‌گویی و پوشش دادن تمامی مطالبات اجتماعی را ندارد. گفتمان‌های دیگر برای اینکه به جامعه نشان دهند امکان برون‌رفت از شرایط بحرانی میسر می‌باشد، در راستای ایجاد تحول در شرایط جامعه، پر کردن خلأها و حل معضلات موجود، دست به نظریه‌پردازی می‌زنند. از این‌رو، لاکلا، «نظریه»^۱ را «اسطوره»^۲ می‌نامند. بنابراین، گفتمان‌های دیگر نسبت به ارائه تصویر روشنی از آینده به «سوژه»^۳ ها مبادرت می‌ورزند. آینده‌ای که در آن، هیچ‌گونه بحران و معضلی وجود ندارد و مطالبات بخش‌های مختلف جامعه پوشش داده می‌شوند. «لاکلا» این تصویر روشن از آینده که توسط گفتمان‌های دیگر ارائه می‌گردد و هدف آن ایجاد «بی‌قراری»^۴ در گفتمان حاکم می‌باشد را «اسطوره» می‌نامد. از این‌رو، می‌توان گفت که گفتمان‌های دیگر به واسطه «نظریه» و «نظریه‌پردازی» و خلق «اسطوره» به دنبال «بی‌قراری» گفتمان حاکم و خلق یک عینیت جدید هستند. لاکلا در مورد «اسطوره» عنوان می‌دارد:

منظور ما از اسطوره یک فضای بازنمایی^۴ است که هیچ‌گونه ارتباط مداومی با «عینیت ساختاری» غالب^۵ ندارد. از این‌رو، اسطوره، اصلی برای قرائت [و خوانش] یک موقعیت

1. Theory.

2. Myth.

3. Dislocation.

4. a space of representation.

5. dominant 'structural objectivity'.

معین^۱ است که ضوابط [و معیارهای] آن با آنچه که در فضای عینی [و] به واسطه ساختار معین قوام یافته قابل بازنمایی است، تفاوت دارد^۲ (Laclau, 1990: 61).

در اینجا یک معضل بروز می‌کند. «اسطوره» تنها نشان‌دهنده و نمایان‌گر ذائقه و مطالبات یک گروه و طبقه خاص می‌باشد. در این حالت امکان هژمون شدن یک گفتمان نوظهور بسیار کاهش پیدا می‌کند. برای هژمون شدن یک گفتمان نوظهور، «اسطوره» باید تبدیل به «تصور اجتماعی»^۳ شود. «تصور اجتماعی» عمومیت دارد و ذائقه و مطالبات عموم جامعه را نمایندگی می‌کند. سؤال بسیار مهمی که در این بخش بر ذهن متبادر می‌گردد آن است که «اسطوره» چگونه به «تصور اجتماعی» مبدل می‌شود؟ در پاسخ باید گفت که این وجه «استعاره»^۴ است که از طریق خلق فضای استعاری و آرمانی موجب می‌گردد که یک گفتمان نوظهور بتواند خود را به عنوان تنها راه‌حل و تنها راه برون‌رفت از شرایط بحران معرفی نماید. یک گفتمان نوظهور به واسطه خلق فضای استعاری و آرمانی و ترسیم یک فضای ایدئال و گل‌وبلبل از آینده که در آن هیچ خبری از چالش‌ها و بحران‌های کنونی جامعه نیست و همه اقشار و طبقات جامعه می‌توانند به مطالبات خود برسند، می‌توانند «اسطوره» را تبدیل به «تصور اجتماعی» نموده و در نتیجه گفتمان حاکم را دچار «بی‌قراری» نموده و یک عینیت جدید خلق نمایند.

در مورد گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز این رویه تکرار گردید. گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران به دلایل متعدد از جمله دو موضوع کلیدی تحریم‌های ایالات متحده و حکمرانی غیرشایسته در حوزه اقتصادی و اداری با چالش‌های متعدد اقتصادی - اجتماعی دست به گریبان است که موجب «بی‌قراری» برخی از دال‌های آن شده است. در چنین شرایطی و پس از فوت یک دختر جوان شهرستانی در بیمارستان کسرای تهران، گفتمان «زن، زندگی، آزادی» وارد «میدان گفتمانی» جامعه ایران گردید و با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران رابطه آنتاگونیستی (یا تخصمی) برقرار نمود؛ اما گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز نتوانست راه برون‌شد از این چالش‌ها را ارائه دهد، موفق به ارائه تصویر روشنی از آینده به سوزها نگردید و نتوانست خود را به عنوان تنها راه‌حل موجود برای خروج از شرایط بحران معرفی نماید. علت این موضوع نیز در استفاده حداکثری گفتمان «زن، زندگی، آزادی» از دال‌های سلبی نهفته است. گفتمان «زن، زندگی، آزادی» بیشتر از آنکه از نشانه‌های ایجابی استفاده نماید تا بتواند یک فضای ایدئال و گل‌وبلبل از آینده ایران ترسیم نماید، از نشانه‌های

1. a principle of reading of a given situation.

2. whose terms are external to what is representable in the objective spatiality constituted by the given structure.

3. Social Imagination.

4. Metaphoric.

سلبی نظیر «نفی جمهوری اسلامی ایران، نمادها، شخصیت‌ها، روایت‌ها و سیاست‌های آن» و «نفی مذهب و نمادهای مذهبی از جمله پوشش اجباری» استفاده نمود. بنابراین گفتمان «زن، زندگی، آزادی» از خلق فضای استعاری و آرمانی عاجز ماند.

۲. «اعتبار» پایین گفتمان «زن، زندگی، آزادی»

لاکلا در کتاب معروف *تأملات* [یا ملاحظات] *جدید در باب انقلاب زمانه ما*^۱ عنوان می‌دارد:

پذیرش یک گفتمان به اعتبار آن بستگی دارد^۲ و اگر اجزای آن [گفتمان] با اصول بنیادین الهام‌بخش تشکیلات یک گروه^۳ در تضاد باشد، این امر محقق نخواهد شد (Laclau, 1990: 66).

یکی از اصول بنیادین الهام‌بخش جامعه ایران، «مذهب» است. یکی دیگر از اصول بنیادین الهام‌بخش جامعه ایران، «حفظ تمامیت ارضی و یکپارچگی ایران» می‌باشد. تاریخ سیاسی ایران از جمله در دوران معاصر نشان می‌دهد گفتمان‌هایی که رابطه تخصمی و غیریت‌سازانه با مذهب برقرار نموده‌اند و یا نسبت به «حفظ تمامیت ارضی و یکپارچگی ایران» بی‌تفاوت بوده‌اند، مورد اقبال و پذیرش مردم ایران واقع نشده‌اند و در کوتاه‌مدت، میان‌مدت یا درازمدت توسط مردم برون‌گذاری یا طرد شده‌اند. به‌عنوان نمونه، گفتمان پهلوی اول، گفتمان پهلوی دوم و گفتمان حزب توده به‌دلیل برقرار نمودن رابطه آنتاگونیستی (یا تخصمی) و غیریت‌سازانه با مذهب در کوتاه‌مدت (گفتمان پهلوی اول) و میان‌مدت (گفتمان پهلوی دوم و حزب توده) توسط مردم ایران برون‌گذاری یا طرد شدند و گفتمان گروه‌های تجزیه‌طلب نظیر حزب دموکرات کردستان یا حدکا؛ کومله سازمان کردستان حزب کمونیست ایران یا سازمان انقلابی زحمت‌کشان کردستان ایران؛ حزب حیات آزاد کردستان یا پژاک؛ حزب آزادی کردستان یا پاک؛ سازمان خبات کردستان ایران یا خبات؛ جامعه دموکراتیک و آزاد شرق کردستان یا کودار به‌دلیل بی‌تفاوتی نسبت به حفظ تمامیت ارضی و یکپارچگی ایران و برقرار نمودن رابطه تخصمی و غیریت‌سازانه با مذهب، در میان‌مدت توسط مردم ایران و حتی مردم کردستان برون‌گذاری یا طرد شدند.

گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز به‌دلیل ضدیت آشکار با مذهب و ائتلاف با گروه‌های تجزیه‌طلب کرد و بی‌تفاوتی نسبت به تمامیت ارضی (به‌عنوان دو معیار اعتبار و دو اصل بنیادین در جامعه ایران) اعتبار خود را از دست داد.

1. New Reflections on The Revolution of Our Time.
2. acceptance of a discourse depends on its credibility.
3. basic principles informing the organization of a group.

در این بخش و به عنوان دو نمونه در تأیید ضدیت آشکار گفتمان «زن، زندگی، آزادی» با مذهب، به سخنان «شاهین نجفی (مرتضی نجفی پور مقدم)»، خواننده رپ ایرانی، به عنوان یکی از اداکنندگان یا بیان کنندگان گفتمان «زن، زندگی، آزادی» اشاره می شود که هر دو فیلم در فضای مجازی پربازدید (یا وایرال) گردید و همچنان نیز قابل مشاهده است:

چگونه ما باید همچنان که ضد حجاب اجباری می جنگیم، در عین حال باید مواظب باشیم به موازاتش، که این خواسته نهایی نیست. خواست نهایی یه چیزه فقط، سرنگونی جمهوری اسلامی. مشروب رو آزاد بکنند، دیسکو بگذارند، رقص بگذارند، کنسرت بگذارند، حجاب رو آزاد بکنند. این نظام نباید بماند. این نظام با بوس و بغل، با هشتگ، با هشتگ نمیره. با پاره شدن خشتک میره، اینجوری بذار بهتون بگم. هیچ مماشاتی با اینا نباید کرد. هیچ رحمی نسبت به اینا نمیشه داشت.

«شاهین نجفی (مرتضی نجفی پور مقدم)» همچنین عنوان داشت:

جنبش پاک زن، زندگی، آزادی ... جان تو، من وقتی اینو یکی بهم میگه جنبش پاک زن، زندگی، آزادی یاد فاطمه زهرا می افتم. در صورتی که جنبش زن، زندگی، آزادی منو نباید یاد فاطمه زهرا بیاندازه. منو یاد آزادی باید بیاندازه. منو یاد رهایی باید بیاندازه. منو یاد عشق و حال باید بیاندازه. من جامعه ای می خوام که توش عشق و حال بتونم بکنم. زن! بله بسیار عالی؛ اما زن که داریم می گیم در مورد مامان بزرگ من صحبت نمی کنیم که؛ در مورد دختر چهارده، پانزده و شانزده ساله داریم صحبت می کنیم. داداش! شما معتقد به روابط جنسی آزاد هستی؟ یا اینکه الان زوده در مورد این چیزا صحبت کنیم! شما معتقد به آزادی روابط در واقع هستی؟ شما، مثلاً نسبت به مسائل فرهنگی چقدر آزادی داری؟ لول کجاست؟ صندلی بگذاریم دم دست، تر و تمیز بشینیم، بدون حرکت بیایم کنسرت اجرا بکنیم یا اون بالا اجازه میدی ما هر کاری دوست داریم بکنیم؟ دوباره اون تریپ آقا! ای زن به تو از فاطمه این گونه خطاب است، ارزنده ترین زینت زن حفظ حجاب است. نه آقا! می خوایم عشق و حال کنیم. بریزیم بیرون قشنگ بفهمیم چه خبره. که جوان بلند نشه چهل سالش بشه یک دفعه تازه بفهمه زن چیست!

۳. عدم تبدیل «اسطوره» یا «نظریه» گفتمان «زن، زندگی، آزادی» به «تصور اجتماعی»

پیش تر اشاره شد که «تصور اجتماعی» عمومیت دارد و ذائقه و مطالبات عموم جامعه را نمایندگی می کند و برای هژمون شدن یک گفتمان نوظهور، «اسطوره» باید تبدیل به «تصور اجتماعی» شود. گفتمان «زن،

زندگی، آزادی» نتوانست فراگیر شده و به «تصور اجتماعی» مبدل گردد. به عبارت دیگر، نشانه‌ها (و دال‌های) گفتمان «زن، زندگی، آزادی» تنها مطالبات یک گروه یا طبقه خاص از جامعه را نمایندگی می‌کرد و نتوانست اکثریت گروه‌های جامعه و مطالبات آنان را نمایندگی نماید. اکثریت گروه‌های جامعه ایران مطالباتی نظیر رفع فقر، بیکاری، فساد، تورم، تبعیض و غیره دارند که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نتوانست آنان را نمایندگی کند. ممکن است بخش‌هایی از جامعه ایران مطالباتی نظیر رفع محدودیت‌های اجتماعی، آزادی پوشش و مطالباتی از این دست داشته باشند، لکن جنس مطالبات اکثریت مردم ایران تفاوتی فاحش با مطالباتی که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» آنها را نمایندگی می‌کند، دارد. گفتمان «زن، زندگی، آزادی» حتی نتوانست نسبت به نمایندگی مطالبات اقتصادی جوانان نسل جدید که به دلیل نبود شغل و امید به آینده مجبور به جالای وطن می‌شوند اقدام نماید. به همین دلیل، «اسطوره» یا «نظریه» گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نتوانست فراگیر شده و به «تصور اجتماعی» مبدل گردد و در نتیجه، زمین گیر شد.

۴. عدم «بست» معنایی نشانه «زن، زندگی، آزادی» به عنوان دال مرکزی گفتمان

نشانه «زن، زندگی، آزادی» به عنوان دال مرکزی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» برگزیده شد. پیشینه طرح این نشانه به عنوان یک شعار را به عبدالله اوجالان، بنیانگذار پ. ک. ک (حزب کارگران کردستان) نسبت می‌دهند. شاید بتوان علت طرح این شعار و انتخاب این نشانه توسط جریان‌های کرد تجزیه طلب (که به شدت مورد استقبال گفتمان‌های مخالف گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت) را به همین پیشینه و زمینه مبارزاتی در کردستان عراق، ترکیه و سوریه نسبت داد.

پیش از توضیح موضوع لازم است که بخش‌هایی از نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه را به نقل از «یورگنسن و فیلیپس» مرور نماییم. در نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه، حوزه گفتمان گونه‌گی به عنوان هر چیز خارج از گفتمان درک می‌شود؛^۱ [یعنی] تمامی آن‌چه که گفتمان برون‌گذاری [یا طرد] کرده است؛ اما دقیقاً از آنجا که یک گفتمان همواره در ارتباط با یک بیرون^۲ قوام می‌یابد [یا ساخته می‌شود]، همواره در معرض خطر تضعیف توسط همان [بیرون] قرار دارد؛ یعنی وحدت معنایی^۳ آن در معرض این خطر قرار دارد که توسط دیگر روش‌های تثبیت معنای نشانه‌ها^۴ از هم گسیخته شود. در اینجا، مفهوم عنصر^۵ ارتباط می‌کند. عناصر، نشانه‌هایی هستند که معنای آنها هنوز تثبیت نشده است؛

1. field of discursivity is understood as everything outside the discourse.

2. Outside.

3. unity of meaning.

4. other ways of fixing the meaning of the signs.

5. Element.

نشانه‌هایی که معانی بالقوه و متعددی^۱ دارند (یعنی چندمعنایی^۲ هستند). با استفاده از این مفهوم، اکنون می‌توان مفهوم گفتمان را مجدداً صورت‌بندی نمود: هر گفتمان تلاش می‌کند عناصر را به واسطه تقلیل چندمعنایی آنها به یک معنای کاملاً ثابت، به وقته^۳ تبدیل کند. برحسب [ادبیات] نظریه گفتمان لاکلا و موفه، گفتمان یک بست،^۴ [یعنی] یک توقف موقت در نوسان معنای نشانه‌ها^۵ ایجاد می‌کند؛ اما بست هرگز قطعی [و نهایی] نیست. گذر از «عنصر» به «وقته» هرگز به‌طور کامل انجام نمی‌شود. [یک] گفتمان هیچ‌گاه نمی‌تواند کاملاً تثبیت شود، [بلکه تعدد معنا در حوزه گفتمان گونه‌گی^۶ [همواره] می‌تواند آن [گفتمان] را تضعیف نماید یا تغییر دهد (Jørgensen & Phillips, 2002: 27 - 28).

در مورد گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز این رویه تکرار گردید. به‌دلیل زن بودن، جوان بودن، اقلیت مذهبی بودن و از همه مهم‌تر بازداشت این دختر جوان به‌دلیل نحوه پوشش ایشان و نشئت‌گرفته از زمینه مبارزاتی شعار «زن، زندگی، آزادی» در میان گروه‌های جدایی‌طلب کرد در کردستان عراق، ترکیه و سوریه، نشانه «زن، زندگی، آزادی» به‌عنوان دال مرکزی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» برگزیده شد. معنایی که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» به نشانه «زن، زندگی، آزادی» بخشید، زن ره‌اشده از قیود مختلف، شاد، سرخوش، بی‌تعهد و بی‌تفاوت نسبت به همه چیز (حتی مسئولیت‌های مادرانه، همسرانه، دخترانه یا خواهرانه) و آزاد برای انجام هر کاری ولو «آغوش رایگان» و مبارزه (مسلحانه یا غیرمسلحانه) بود. برحسب ادبیات نظریه گفتمان لاکلا و موفه، گفتمان «زن، زندگی، آزادی» یک بست، یعنی یک توقف موقت در نوسان معنای نشانه «زن، زندگی، آزادی» ایجاد نمود و توانست معنای مدنظر خود را تثبیت نماید؛ اما همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، بست هرگز قطعی و نهایی نیست؛ گذر از «عنصر» به «وقته» هرگز به‌طور کامل انجام نمی‌شود. یک گفتمان هیچ‌گاه نمی‌تواند کاملاً تثبیت شود. بنابراین، انتخاب نشانه «زن، زندگی، آزادی» به‌عنوان دال مرکزی گفتمان، اگرچه دارای عناصر زیبایی‌شناختی بود، لکن امکان «بست» معنایی این نشانه میسر نگردید و گفتمان هژمون (گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران) توانست به‌راحتی آن را شالوده‌شکنی (یا ساختارشکنی) کند و معنای مدنظر خود را به این نشانه ببخشد.

گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران توانست دال مرکزی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» را دچار «بی‌قراری» نماید و معنای تثبیت‌شده آن را متزلزل نمود. معنایی که گفتمان سیاسی -

1. multiple, potential meanings.

2. Polysemic.

3. Moment.

4. Closure.

5. a temporary stop to the fluctuations in the meaning of the signs.

6. multiplicity of meaning in the field of discursivity.

اجتماعی جمهوری اسلامی ایران به نشانه «زن، زندگی، آزادی» بخشید، زن به عنوان یک مفهوم متعالی (زن ریحانه است) دارای بالاترین جایگاه در خانواده (خواه به عنوان مادر، خواه به عنوان همسر، چه به عنوان دختر و چه به عنوان خواهر)، نقش آفرین در عرصه های مختلف اجتماع (علم، فرهنگ، اقتصاد، سیاست، آموزش، خانواده و غیره)، زنی که در جایگاه مادر بهشت زیر پای اوست و دارای حقوق و تکالیف معین است. در این راستا، مقام معظم رهبری به عنوان بیان کننده (یا اداکننده) اصلی گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران در دیدار اқشار مختلف بانوان در تاریخ چهاردهم دی ماه ۱۴۰۱ عنوان نمودند:

یکی از آن نقاطی که من می خواهم عرض بکنم، نگاه اسلام به مسئله جنسیت و به مسئله زن است که نظر اسلام نسبت به مسئله زن و مرد چیست ... درباره نظر اسلام این جوری می شود گفت که اسلام در ارزش گذاری انسانی و اسلامی، «انسان» را مورد نظر دارد؛ زن و مرد هیچ خصوصیتی ندارند، هیچ تفاوتی ندارند؛ تساوی زن و مرد در زمینه ارزش های انسانی و اسلامی جزو مسلمات اسلام است؛ در این هیچ تردیدی نیست.

نکته بسیار مهم آن است که کردارهای گفتمانی جمهوری اسلامی ایران برخلاف این معنادگی نبوده است. جمهوری اسلامی ایران از بدو پیروزی انقلاب اسلامی در یازدهم فوریه ۱۹۷۹ ضمن اولویت دادن به جایگاه خانواده، اجازه مشارکت زنان در عرصه های مختلف را صادر نمود. بسیاری از صندلی های دانشگاهی، بسیاری از فرصت های شغلی، بسیاری از جایگاه های علمی - آموزشی و ... در اختیار زنان قرار دارد.

بدین سان، گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران توانست دال مرکزی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» را شالوده شکنی (یا ساختار شکنی) کرده و دچار «بی قراری» نماید و معنای تثبیت شده آن را متزلزل نمود.

۵. ترویج عریان خشونت و کردارهای گفتمانی خشونت آمیز توسط گفتمان «زن، زندگی، آزادی» (نظیر زیر گرفتن مأموران با ماشین) که موجب گردید عمده مردم (سوژه های اجتماعی) نگران امنیت خود شوند

گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نه تنها ترویج خشونت را به عنوان یکی از دال های گفتمان خود مفصل بندی نمود که حتی کردارهای گفتمانی آن نیز مبتنی بر خشونت کلامی، نوشتاری و عملی بود. پیش از آنکه چند نمونه در تأیید این مدعا ذکر شود، لازم است مجدد تأکید شود که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» دارای یک یا چند بیان کننده (یا اداکننده)^۱ مشخص نبود و عمدتاً در شبکه های ماهواره ای و شبکه های اجتماعی (اکانت های

1. Enunciator.

توئیتی و اینستاگرامی) و توسط جمعی از افراد مشهور (ورزشکاران، هنرمندان، اینفلوئنسرها یا افراد تأثیرگذار،^۱ مجریان شبکه‌های خبری کانال‌های ماهواره‌ای و ...) در درون و خارج از کشور ترویج می‌شد.

ذکر گزاره‌هایی نظیر «هر یک دونه شما را از درخت‌های خیابان ولی عصر آویزان می‌کنیم؛ یعنی بری خیابان ولی عصر، میشه کوهی از کثافت. فاضلاب جمهوری اسلامی خواهد شد خیابان ولی عصر» (توسط خانم پرستو صالحی) و یا چسباندن نوشته‌هایی با این محتوا که «این تیر برق برای اعدام آخوند ... رزرو شده است» و یا آموزش ساخت کوکتل مولوتف در بسیاری از اکانت‌های توئیتی و اینستاگرامی که از هشتگ زن - زندگی - آزادی استفاده می‌کردند و از همه مهم‌تر عدم دعوت به آرامش و خویشتن‌داری توسط هیچ‌یک از بیان‌کنندگان (یا اداکنندگان) متعدد گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در کنار انجام کردارهای گفتمانی خشن که موجب از دست رفتن (و شهادت) چند ده نیروی امنیتی گردید، نشان داد که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» ترویج خشونت را به‌عنوان یکی از دال‌های گفتمان خود مفصل‌بندی نموده است؛ به‌عنوان یک نمونه دیگر، «سروش لشگری» با نام هنری «هیچ‌کس»، به‌عنوان یکی از بیان‌کنندگان (یا اداکنندگان) متعدد گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در یکی از ترانه‌های خود که در بخش بعدی متن کامل آن ذکر می‌گردد، عنوان می‌دارد: «مأمورها رو آتیش می‌زنیم جای فانوسا» یا «فرقی نمی‌کنه ناجا باشی یا بسیجی *** با ماشین از روتون رد میشیم» یا «آویزون تون می‌کنیم از میله» یا «واسه بدهی ... کوکتلا میرن تو هواکشای زرهی [منظور از کوکتلا، کوکتل مولوتوف‌ها می‌باشد و منظور از زرهی، ماشین‌های زرهی پلیس ضدشورش می‌باشد]» که نشان می‌دهد گفتمان «زن، زندگی، آزادی» کردارهای گفتمانی خشونت‌آمیز را در دستور کار خود قرار داده بود و سوژه‌ها را تشویق به انجام آن می‌نمود.

تحولات جامعه ایران در یک‌صد سال گذشته نشان می‌دهد که جریان‌ها و گفتمان‌هایی که خشونت را در گفتمان خود مفصل‌بندی نموده‌اند و یا از کردارهای گفتمانی خشن استفاده کرده‌اند، مورد اقبال جامعه ایران قرار نگرفته‌اند و پس از مدتی از میدان گفتمانی خارج شده‌اند؛ زیرا مردم ایران نه‌تنها اقبالی به خشونت و کردارهای گفتمانی خشونت‌آمیز نشان نمی‌دهند که پس از مدتی نگران امنیت خود می‌گردند. برای مردم ایران که در طول تاریخ ناامنی‌های زیادی را تجربه نموده‌اند، امنیت یکی از ضروریات و لازمه‌های اصلی زندگی است و مردم امروز ایران نیز از این قاعده مستثنا نیستند.

۶. برون‌گذاری افراطی بسیاری از سوژه‌های اجتماعی از گفتمان «زن، زندگی، آزادی»

لازم به ذکر است از منظر «سارا میلز»، یکی از جنبه‌های مشترک دیدگاه‌های مختلف درباره گفتمان آن

1. Influencer.

است که آنها گفتمان را در وهله نخست، سازمان یافته حول کردار [یا عمل] برون گذاری^۱ در نظر می گیرند (Mills, 2004: 11).

پیش تر اشاره گردید که در نظریه «لاکلاو» و «موفه»، «آنتاگونیسم» یا «تخاصم (یا تنازع)» به هویت شکل می دهد و بدین سان هویت همواره گفتمانی و در نتیجه تثبیت نشده می باشد و در واکنش و در تقابل با یک یا چند «دگر (یا غیر خودی)» شکل می گیرد. بنابراین، برون گذاری یکی از ارکان و مؤلفه های اصلی هر گفتمانی است. لکن باید به این نکته توجه نمود که یک گفتمان نباید به نحوی مفصل بندی و سامان دهی شود که بسیاری از سوژه های اجتماعی را برون گذاری نماید. برون گذاری حداکثری و افراطی سوژه های اجتماعی توسط یک گفتمان موجب می شود که «زنجیره هم ارزی» آن گفتمان به حداقل برسد و آن گفتمان با اقبال عمومی مواجه نشود.

برون گذاری حداکثری و افراطی سوژه های اجتماعی توسط گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز انجام شد. مفصل بندی و سامان دهی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» به نحوی بود که بسیاری از سوژه های اجتماعی در جامعه ایران، برون گذاری و طرد شدند. بافت مذهبی جامعه، اقشار سنتی، طبقات ضعیف جامعه و بسیاری از اقشار و طبقات اجتماعی و اقتصادی که با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، موضع بی طرفی (و عدم تضاد) داشتند، توسط گفتمان «زن، زندگی، آزادی» برون گذاری و طرد شدند؛ زیرا در گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نشانه «نفی جمهوری اسلامی ایران، نمادها، شخصیت ها، روایت ها و سیاست های آن» به عنوان یکی از وقته های گفتمان مفصل بندی گردید و در نتیجه بسیاری از سوژه های اجتماعی که مخالف جمهوری اسلامی ایران نبودند و اصطلاحاً خنثی بودند، توسط گفتمان «زن، زندگی، آزادی» برون گذاری و طرد شدند.

کافی است نگاهی به ترانه «سروش لشگری» با نام هنری «هیچ کس» به عنوان یکی از بیان کنندگان (یا ادا کنندگان) متعدد گفتمان «زن، زندگی، آزادی» انداخت تا متوجه شد که برون گذاری و طرد در گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در حد اعلای خود قرار داشت.

همان گونه که مشخص است در این ترانه دودقیقه ای، اقشار مختلف جامعه از جمله مأموران نیروی انتظامی، بسیجی ها، نیروهای ارتش، قضات، ائمه جمعه، قاریان قرآن و اسلام گرایان مشمول برون گذاری و طرد در گفتمان «زن، زندگی، آزادی» شدند. حال آنکه برخی از این اقشار نظیر نیروهای ارتش، ائمه جمعه، قاریان قرآن و اسلام گرایان هیچ گونه نقش و کنش سلبی یا ایجابی در حوادث نداشتند. بنابراین، برون گذاری حداکثری و افراطی بسیاری از سوژه های اجتماعی توسط بیان کنندگان (یا ادا کنندگان) متعدد

1. They consider discourses to be principally organised around practices of exclusion.

گفتمان «زن، زندگی، آزادی» یکی از دلایل هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی» بود. نکته جالب آنجا است که مأموران نیروی انتظامی، بسیجی‌ها، نیروهای ارتش، قضات، ائمه جمعه، قاریان قرآن و اسلام‌گرایان که «سروش لشگری» در یک ترانه دودقیقه‌ای آنان را برون‌گذاری و تهدید می‌کند، حداقل بیست میلیون از جمعیت ایران را تشکیل می‌دهند. این در شرایطی بود که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» هنوز به جایگاه هژمون دست نیافته بود و قدرت سیاسی همچنان در دست جمهوری اسلامی ایران قرار داشت. بنابراین برون‌گذاری حداکثری و افراطی بسیاری از سوژه‌های اجتماعی توسط بیان‌کنندگان (یا اداکنندگان) متعدد گفتمان «زن، زندگی، آزادی» موجب گردید مردم اقبالی به این گفتمان نشان ندهند و خود را در زنجیره هم‌ارزی این گفتمان احساس نکنند.

۷. به‌کارگیری کردارهای گفتمانی مبتذل و استفاده از الفاظ رکیک و نمادهای جنسی علیه مخالفان و حتی سوژه‌های بی‌طرف و خنثی

استفاده از الفاظ رکیک و نمادهای جنسی علیه مخالفان و حتی سوژه‌های بی‌طرف و خنثی (نشان دادن اندام جنسی آقایان و انگشت میانی^۱ به طرف مقابل که در فرهنگ غرب نماد توهین جنسی می‌باشد) از سوی «زنجیره هم‌ارزی» گفتمان «زن، زندگی، آزادی» (بالأخص نسل Z) موجب گردید که این گفتمان اعتبار خود را از دست دهد. بدیهی است در جامعه‌ای که «ادب مرد به ز دولت اوست»، به‌کارگیری کردارهای گفتمانی از این دست موجب افول و بی‌اعتباری آن گفتمان خواهد شد.

۸. ایجاد اختلاف در زنجیره هم‌ارزی (یا طیف طرفداران، سمپات‌ها و هواداران) گفتمان «زن، زندگی، آزادی» ناشی از بروز اختلاف میان دو گفتمان «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» پس از کمپین «رأی به شاهزاده» با توجه به اشتراک و هم‌پوشانی زنجیره هم‌ارزی این سه گفتمان پیش‌تر اشاره شد که زنجیره هم‌ارزی گفتمان‌های «زن، زندگی، آزادی»، «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» هم‌پوشانی‌های زیادی با یکدیگر داشتند. اگرچه در نگاه نخست، این موضوع به‌عنوان یکی از جنبه‌های قوت و قدرت گفتمان «زن، زندگی، آزادی» جلوه‌گر می‌شد، لکن در ادامه مسیر و بالأخص پس از بروز اختلاف میان خرده‌گفتمان‌های درون گفتمان «غرب‌گرایان» نظیر خرده‌گفتمان‌های تجزیه‌طلبان و مجاهدین خلق با گفتمان «سلطنت‌طلبان» که مشخصاً پس از شکل‌گیری کمپین «رأی به شاهزاده» جلوه‌گر گردید (اختلاف بر سر جانشینی)، زنجیره هم‌ارزی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» از هم گسسته شد و منطق تفاوت پررنگ گردید.

1. Middle Finger.

نکته جالب آنجا است که پس از شکل‌گیری کمپین «رأی به شاهزاده»، زنجیره هم‌ارزی گفتمان‌های «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» ضدیت و رابطه مبتنی بر غیریت‌سازی با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران را فراموش نمودند و نوعی رابطه مبتنی بر غیریت‌سازی و ضدیت میان دو گفتمان «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» شکل گرفت که تأثیری مهم بر هژمون نشدن گفتمان «زن، زندگی، آزادی» بر جای گذاشت.

۹. عدم ریزش جدی در زنجیره هم‌ارزی (یا طیف طرفداران، سمپات‌ها و هواداران) گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران به دلیل استفاده حداقلی از خشونت در مقابله با ناآرامی‌ها (نیروهای امنیتی اجازه حمل و استفاده از سلاح گرم در تجمعات را پیدا نکردند و میزان تلفات نیروهای امنیتی در این دوره بسیار بالا بود)

مطابق دستور مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به نیروهای امنیتی، حمل و استفاده از سلاح گرم در مقابله با ناآرامی‌های سال ۱۴۰۱ ممنوع اعلام گردید. این تدبیر هوشمندانه ضمن آنکه مانع از شکل‌گیری چرخه خشونت و مارپیچ خشونت متقابل گردید، موجب شد تا در زنجیره هم‌ارزی گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران ریزش جدی رخ ندهد. حتی در زمان استفاده نیروهای امنیتی از سلاح در مقابله با گروه‌های تجزیه‌طلب در غرب کشور و حتی هنگام موشک‌باران مقر گروه‌های تجزیه‌طلب در اقلیم کردستان عراق در کوی سنجق، آلتون کوپری و زرگوز در تاریخ ششم مهرماه ۱۴۰۱ باز هم زنجیره هم‌ارزی گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران این اقدامات را کاملاً لازم و اقدامی در راستای حفظ امنیت کشور در نظر گرفتند.

لازم به ذکر است در هنگامی که رابطه غیریت‌سازانه و مبتنی بر تخاصم میان دو گفتمان شکل می‌گیرد، نوعی بازی با حاصل جمع جبری صفر بین آن دو گفتمان برقرار می‌گردد که تقویت زنجیره هم‌ارزی یک گفتمان موجب تضعیف زنجیره هم‌ارزی گفتمان دیگر خواهد شد. این قاعده کلی در مورد زنجیره هم‌ارزی دو گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران و گفتمان «زن، زندگی، آزادی» برقرار بود. اگر زنجیره هم‌ارزی گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران به دلیل استفاده از خشونت مفرط ریزش می‌نمود (امری که تدبیر مقام معظم رهبری مانع آن گردید)، آن‌گاه زنجیره هم‌ارزی گفتمان «زن، زندگی، آزادی» تقویت می‌شد و می‌توانست این گفتمان را در منزلت و جایگاه هژمون بنشاند.

اگرچه میزان و شدت تلفات نیروهای امنیتی در سال ۱۴۰۱ نسبت به موارد مشابه در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶، ۱۳۹۸ و ۱۴۰۰ بسیار بالاتر بود، لکن این صبر استراتژیک موجب گردید تا گسستی

جدی در زنجیره هم‌ارزی گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران رخ ندهد و طیف طرفداران، سمپات‌ها و هواداران این گفتمان با ریزش جدی مواجه نشوند.

د) پاسخ به یک پرسش کلیدی: بر اساس مبانی تحلیلی نظریه لاکلا و موفه چگونه تشخیص دهیم که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در جامعه ایران هژمون نگردید و دچار افول شد؟

پاسخ اولیه به این پرسش آن است که اگر گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در جامعه ایران در جایگاه هژمون قرار می‌گرفت، سوژه‌ها از «موقعیت سوژه‌گی»^۱ در گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران خارج شده و در جایگاه «سوژه‌گی سیاسی»^۲ قرار می‌گرفتند و در نتیجه آن سوژه‌ها به‌عنوان کارگزاران یا عاملان سیاسی دست به عمل سیاسی می‌زدند و «هژمونی» گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران را به چالش می‌کشیدند و نظم مورد نظر (مطابق گفتمان «زن، زندگی، آزادی») را بر جامعه حاکم می‌کردند. حال آنکه مطابق آمار رسمی تقریباً یک‌هزارم سوژه‌های سیاسی در ناآرامی‌ها حاضر شدند (یک‌صد هزار نفر از جمعیت هشتادوپنج میلیونی ایران). برحسب ادبیات نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه، تقریباً یک‌هزارم سوژه‌های سیاسی در گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در «موقعیت سوژه‌گی» قرار گرفتند.

به‌منظور فهم دقیق گزاره فوق، لازم است که مفهوم «موقعیت سوژه‌گی» در نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه را بررسی نماییم. «یورگنسن و فیلیپس» به نکات بسیار مهمی اشاره می‌نمایند. از منظر لاکلا و موفه، هیچ‌گونه روابط اجتماعی «واقعی» وجود ندارد که اقتصاد تعیین‌کننده آن باشد. به‌هرحال، مردم از سوی گفتمان‌ها فراخوانده می‌شوند:^۳ سوژه‌ها باید به‌عنوان «موقعیت‌های سوژه‌گی»^۴ در یک ساختار گفتمانی در نظر گرفته شوند. گفتمان‌ها همواره موقعیت‌هایی را برای افراد تعیین می‌کنند تا آنها را به‌عنوان سوژه اشغال کنند. لاکلا و موفه هم‌سو با پسا‌ساختارگرایی ادعا می‌کنند که یک گفتمان هیچ‌گاه نمی‌تواند خود را چنان تثبیت نماید که به تنها گفتمانی تبدیل شود که امر اجتماعی^۵ را ساختاردهی می‌کند. همواره چندین گفتمان متعارض در بازی حضور دارند. در نظریه پسا‌ساختارگرا نظیر [دیدگاه‌های] آلتوسر،^۶ سوژه به‌عنوان یک [موجودیت] دارای اقتدار [و اختیار]^۷ شناخته نمی‌شود: سوژه خودمختار [و

1. subject position.

2. political subjectivity.

3. interpellated by discourses.

4. subject positions.

5. the social.

6. Althusser.

7. the subject is not understood as sovereign.

مستقل^۱ نیست، بلکه [موقعیت آن] به واسطه گفتمان تعیین می‌شود. مضاف بر این و بر خلاف نظریه آلتوسر، سوژه چندتکه^۲ می‌باشد: موقعیت سوژه منحصرأ به یک شیوه و تنها به واسطه یک گفتمان تعیین نمی‌گردد، بلکه گفتمان‌های مختلف، موقعیت‌های بسیار متفاوتی به آن [سوژه] نسبت می‌دهند. در [هنگام] انتخابات، سوژه یک «رأی‌دهنده»، در مهمانی شام، یک «مهمان» و احتمالاً در خانواده یک «مادر»، «همسر» و «دختر» است. اغلب افراد متوجه تغییرات نمی‌شوند و فرد حتی در نمی‌یابد که موقعیت‌های سوژه‌گی مختلفی را در طول روز اشغال می‌کند؛ اما اگر گفتمان‌های متعارض به صورت هم‌زمان در راستای سازمان‌دهی فضای اجتماعی واحد^۳ تلاش کنند، [در نتیجه] یک فرد در یک زمان در موقعیت‌های مختلفی فراخوانده می‌شود؛ به عنوان نمونه، در روز انتخابات، ممکن است این پرسش بر ذهن متبادر گردد که آیا فرد باید به عنوان یک فمینیست، به عنوان یک مسیحی یا به عنوان یک کارگر فراخوانده شود. شاید تمامی این احتمالات جذاب به نظر برسند، لکن هنگام رأی دادن به جهت‌گیری‌های متفاوتی اشاره می‌کنند. در چنین مواردی، سوژه، تعیین‌ناپذیر^۴ می‌شود. این بدان معنا است که گفتمان‌های متعارض فرد را در موقعیت‌های متفاوتی قرار می‌دهند که موجب ایجاد تضاد می‌شود. از منظر لاکلا و موفه، سوژه همواره تعیین‌ناپذیر است، زیرا گفتمان‌ها همواره اقتضامند^۵ هستند (Jørgensen & Phillips, 2002: 41).

«آنه ماری اسمیت» در مورد «موقعیت سوژه‌گی» عنوان می‌دارد:

موقعیت سوژه‌گی به واسطه روابط متفاوت آن با دیگر موقعیت‌های سوژه‌گی که در یک صورت‌بندی گفتمانی معین یافت می‌شود، بر ساخته می‌شود (Smith, 2003: 87).

به صورت خلاصه می‌توان گفت در حالتی که یک سوژه در «موقعیت سوژه‌گی» ذیل یک گفتمان قرار می‌گیرد، آزادی عمل وی محدود می‌شود و در این حالت سوژه در حالت انقیاد قرار می‌گیرد. در این حالت سوژه در دوگانه ساختار - کارگزار اسیر ساختار است. مفهوم «سوژه‌گی سیاسی» زمانی معنا پیدا می‌کند که یک گفتمان دچار «بی‌قراری» می‌شود. در این حالت، سوژه در دوگانه ساختار - کارگزار، عاملیت و کارگزاری پیدا می‌کند و خود را از قید ساختار گفتمان می‌رهاند. در نتیجه به کنشگری روی آورده و تلاش می‌کند تا هژمونی گفتمان «حاکم» را به چالش کشیده و نظم مورد نظر خویش را بر جامعه حاکم سازد.

-
1. Autonomous.
 2. Fragmented.
 3. to organise the same social space.
 4. Overdetermined.
 5. Contingent.

یک نمونه عینی از مفاهیم «موقعیت سوژه‌گی» و «سوژه‌گی سیاسی» در ایران را می‌توان قبل از انقلاب اسلامی مشاهده نمود. تا قبل از دی ۱۳۵۶ (و مقاله روزنامه اطلاعات علیه امام خمینی ره)، سوژه‌ها در «موقعیت سوژه‌گی» گفتمان شاهنشاهی قرار داشتند. در این حالت، گفتمان هژمون و حاکم (گفتمان شاهنشاهی) بر سوژه‌ها احاطه داشت و آزادی عمل آنان را در درون نظام معنایی خود مضمحل نموده بود. در سال ۱۳۵۷ که گفتمان شاهنشاهی دچار «بی‌قراری» گردید، سوژه‌ها عاملیت و کارگزاری پیدا کردند و خود را از قید ساختار گفتمان شاهنشاهی رها کردند. در این حالت، سوژه‌ها هژمونی گفتمان «حاکم» را به چالش کشیده و نظم مورد نظر خویش را مطابق گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران بر جامعه ایران حاکم ساختند.

نتیجه

در هر جامعه‌ای یک «میدان گفتمانی» وجود دارد که چندین گفتمان در آن بروز و ظهور دارند. صرف مفصل‌بندی یک گفتمان و برقراری رابطه غیریت‌سازانه (یا تخصمی) با گفتمان هژمون آن جامعه، موجب هژمونی یک گفتمان نمی‌گردد. این گزاره به عینه در مورد گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نیز صدق می‌نماید.

در جامعه ایران و در عرصه سیاسی - اجتماعی، گفتمان‌های «جمهوری اسلامی ایران»، «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» در یک «میدان گفتمانی» قرار دارند که در آن بر سر تثبیت معنا نوعی مبارزه و کشمکش وجود دارد. به‌دنبال فوت دختری جوان در ۲۵ شهریور ۱۴۰۱ در بیمارستان کسرای تهران، گفتمانی با عنوان «زن، زندگی، آزادی» وارد «میدان گفتمانی» جامعه ایران گردید و با گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران رابطه تخصمی (یا غیریت‌سازانه) برقرار نمود. گفتمان‌های «غرب‌گرایان» و «سلطنت‌طلبان» با گفتمان تازه‌وارد، یعنی گفتمان «زن، زندگی، آزادی»، رابطه غیریت‌سازانه برقرار ننمودند و از آنجا که به این گفتمان به‌عنوان یک چالش متوجه موقعیت و منزلت هژمونیک گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران می‌نگریستند، موضع تأیید را در قبال آن اتخاذ نمودند.

در این پژوهش چرایی هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی»، علی‌رغم جاذبه‌های زیبایی‌شناسانه آن مورد واکاوی قرار گرفت. در این راستا، نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه به‌عنوان چهارچوب نظری انتخاب گردید.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که هژمون نشدن و افول گفتمان «زن، زندگی، آزادی» ناشی از نه عامل می‌باشد و اگر گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در جامعه ایران در جایگاه هژمون قرار می‌گرفت، سوژه‌ها از «موقعیت سوژه‌گی» در گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران خارج می‌شدند و

در جایگاه «سوژه‌گی سیاسی» قرار می‌گرفتند و در نتیجه آن سوژه‌ها به‌عنوان کارگزاران یا عاملان سیاسی دست به عمل سیاسی می‌زدند و «هژمونی» گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران را به چالش می‌کشیدند و نظم مورد نظر (مطابق گفتمان «زن، زندگی، آزادی») را بر جامعه حاکم می‌کردند. حال آنکه مطابق آمار رسمی تقریباً یک‌هزارم سوژه‌های سیاسی در ناآرامی‌ها حاضر شدند (یک‌صد هزار نفر از جمعیت هشتادوپنج میلیونی ایران). برحسب ادبیات نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه، تقریباً یک‌هزارم سوژه‌های سیاسی در گفتمان «زن، زندگی، آزادی» در «موقعیت سوژه‌گی» قرار گرفتند. در حالتی که یک سوژه در «موقعیت سوژه‌گی» ذیل یک گفتمان قرار می‌گیرد، آزادی عمل وی محدود می‌شود و در این حالت سوژه در حالت انقیاد قرار می‌گیرد. در این حالت سوژه در دوگانه ساختار - کارگزار اسیر ساختار است. مفهوم «سوژه‌گی سیاسی» زمانی معنا پیدا می‌کند که یک گفتمان دچار «بی‌قراری» می‌شود. در این حالت، سوژه در دوگانه ساختار - کارگزار، عاملیت و کارگزاری پیدا می‌کند و خود را از قید ساختار گفتمان می‌رهاند. در نتیجه به کنشگری روی آورده و تلاش می‌کند تا هژمونی گفتمان «حاکم» را به چالش کشیده و نظم مورد نظر خویش را بر جامعه حاکم سازد.

یک نمونه عینی از مفاهیم «موقعیت سوژه‌گی» و «سوژه‌گی سیاسی» در ایران را می‌توان قبل از انقلاب اسلامی مشاهده نمود. تا قبل از دی ۱۳۵۶ (و مقاله روزنامه اطلاعات علیه امام خمینی ره)، سوژه‌ها در «موقعیت سوژه‌گی» گفتمان شاهنشاهی قرار داشتند. در این حالت، گفتمان هژمون و حاکم (گفتمان شاهنشاهی) بر سوژه‌ها احاطه داشت و آزادی عمل آنان را در درون نظام معنایی خود مضمحل نموده بود. در سال ۱۳۵۷ که گفتمان شاهنشاهی دچار «بی‌قراری» گردید، سوژه‌ها عاملیت و کارگزاری پیدا کردند و خود را از قید ساختار گفتمان شاهنشاهی رهانیدند. در این حالت، سوژه‌ها هژمونی گفتمان «حاکم» را به چالش کشیده و نظم مورد نظر خویش را مطابق گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران بر جامعه ایران حاکم ساختند.

بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که گفتمان «زن، زندگی، آزادی» نتوانست هژمونی گفتمان سیاسی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران را به چالش بکشد و به نه دلیل که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، موفق نگردید در میدان گفتمانی جامعه ایران در موقعیت هژمون قرار گیرد.

منابع و مأخذ

- Foucault, M. (2010). *The Archaeology of Knowledge & The Discourse on Language*. Translated from the French by A. M. Sheridan Smith. New York: Pantheon Books.
- Gee, J. P., & Handford, M. (2012). Introduction. In James Paul Gee & Michael

- Handford. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. London & New York: Routledge.
- Harpham, G. G. (2013). *Language Alone: The Critical Fetish of Modernity*. Second Edition. London & New York: Routledge.
 - Howarth, D. (2000). *Discourse*. Buckingham & Philadelphia: Open University Press.
 - Howarth, D. (2015). Introduction: Discourse, hegemony and populism: Ernesto Laclau's political theory. In David Howarth. *ERNESTO LACLAU: Post - Marxism, populism and critique*. London & New York: Routledge.
 - Jørgensen, M. & Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.
 - Laclau, E. (1990). *New Reflections of the Revolution of Our Time*. London: Verso.
 - Laclau, E. (2006). Ideology and post - Marxism. *Journal of Political Ideologies*, 11 (2), 103 – 114.
 - Laclau, E. (2007). Discourse. In Robert E. Goodin, Philip Pettit & Thomas Pogge. A Companion to Contemporary Political Philosophy. Volume II. Second Edition. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
 - Laclau, E., & Mouffe, C. (1987). Post - Marxism without Apologies. *New Left Review*, 1 (166), 79 – 106.
 - Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). Hegemony and Socialist Strategy: *Towards a Radical Democratic Politics*. Second Edition. London & New York: Verso.
 - Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (2000). Paradigmatic Controversies, Contradictions and Emerging Confluences. In N. Denzin and Y. S. Lincoln (Eds.). *Handbook of Qualitative Research*. Second Edition. London: Sage Publication Inc.
 - Macdonell, D. (1993). *Theories of Discourse: An Introduction*. Oxford & Cambridge: BlackWell.
 - Mills, S. (2004). *Discourse*. Second Edition. London & New York: Routledge.
 - Norrick, N. R. (2001). Discourse and Semantics. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi E. Hamilton. *The Handbook of Discourse Analysis*. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
 - Schiffrin, D., Tannen, D., & Hamilton, H. E. (2001). Introduction. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen, and Heidi E. Hamilton. *The Handbook of Discourse Analysis*. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
 - Smith, A. M. (2003). *Laclau And Mouffe: The radical democratic imaginary*. Second Edition. London & New York: Routledge.
 - Torfing, J. (1999). *New Theories of Discourse: Laclau, Mouffe and Zizek*. Massachusetts & Oxford: Blackwell Publishers Ltd.